

DRÉGELY ÉS PALÁNK

KATONAI SZEREPE

A TÖRÖKÖK ALATT

1552–1593.

IRTA:

MATUNÁK MIHÁLY.

KORPONÁN
NYOMATOTT JOERGES Á. ÖZV. ÉS FIA GYORSSAJTÓJÁN
1901.

A HONTVÁRMEGYEI MÚZEUM-TÁRSULAT

KIADVÁNYAI. I.

DRÉGELY ÉS PALÁNK

KATONAI SZEREPE

A TÖRÖKÖK ALATT

~~~~~ 1552—1593.

IRTA:

MATUNÁK MIHÁLY

TÁRSULATI TITKÁR.

Boldogult Nagy Iván, ki sok jó akarattal volt vármegyénk és annak történetírása iránt, a Pongrácz Lajos által szerkesztett *Szondy-Album*-ban Drégely-Palánkról a többi között a következőket írja:

»Drégelt a török elfoglalván, megerősítetté. Még ez nem volt elég; alatta egy negyedóránnyira az Ipoly partján Palánk helységet is karók és sáncokkal körülvéve, erősséggé alakítá. *Erre nézve határozott adattal ugyan nem rendelkezünk*, de a palánki erőd alkotását azért vagyunk hajlandók a töröknek tulajdonítani, mert előbbről Palánk váráról írott emlékeink tudunkra nem szólnak, és *csakis akkor fordul róla legelőször említés, midőn 1593-ban* Tiefenbach és Pálffy Miklós diadalmas hadjáratukat megindítván, Füleket s utána környékét is a töröktől visszaszerezték és midőn Pálffy Szécsénynek véve útját és azt is meghódoltatván, a törököt az egész Ipoly vidékén annyira megriasztá, hogy az *Drégel várát és alatta Palánk várát is a magyar sereg közeledésének hírére felgyujtván, üresen hagyta.*«

Azon szerencsés helyzetben vagyunk, hogy — a mi annak idején Nagy Iván történettudósunknak nem sikerült, t. i. Drégely-Palánk erődítéséről és törökkori szerepéről a legcsekélyebb értesítést is szerezni és 1593. előtti, török történetébe pillantani —, a több évi levéltári kutatásunk folytán gyűjtött oklevél-másolatok között találunk néhány olyant is, melyek Palánk erődítéséről, törökkori katonai szerepéről szólván, eléggé kitöltik azon hézagot, mely Drégely és Palánk történetében 1552—1593-ig eddig létezett és egyuttal nagyjából megvilágítják Hont vármegye ezen első törökkori multját is.

Ali budai basa 1552. júl. 10-én foglalta el Drégely várát, vármegyénk ezen déli bástyáját. Bukása után a török csakhamar megfészkelte magát Hontban s a nógrádi bég főpa-

rancsnoksága alatt és helyőrsége segítségével rövid idő alatt annyira megrendíti benne a magyar király hatalmát, hogy míg 1551-ben a megye még 949 $\frac{1}{2}$ szabad- és 1186 $\frac{1}{2}$ hódolt porta után fizetett adót a királynak, 1553-ban a szabad porták száma 272-re hanyatlott le¹⁾, vagyis *Hontvármegyének alig nyolcadrésze maradt szabad*. Idővel ez a csekély szabad terület is fogy s hogy a megmaradt szabad rész is mily szenvedések árán tartotta fenn hűségét a magyar király iránt, az alább közlendő adatok eléggé fogják megmutatni.

Az egyes török szandzsákok, — mondjuk vármegyék — eleinte nem voltak állandóan megállapítva s Hontvármegye hódolatlan részeire majd az egyik, majd a másik bég, vagy más török tiszt tart igényt.

A drégelyi, kisebb számú törökök még nem játszanak nagyobb szerepet és csupán a nógrádiakkal együtt portyáznak és hódoltatnak.

Fülek bukásáig, 1554-ig a budai török formál jogot Hontnak hódolatlan részére. Így 1553. jún. 5-én Ibrahim kihája, Tujgon budai basának helyettese, Budáról hívja fel Korpona városát, hogy miután a várost és tartozékait ő kapta ajándékba, küldje be embereit hozzá Budára, hogy megállapítsa velük a Korponáról neki járó jövedelmet. Ellenkező esetben kényszeríteni fogja erre s nyomorúság éri a polgárokat, feleségeiket és gyermekeiket.²⁾

1554. után a füleki bég akarja meghódoltatni. 1556. ápril 14-én ugyanis Hanzsa bég Fülekről szólítja fel Korponát meghódolásra.³⁾

1560-tól kezdve Hontvármegyének hódolt része a nógrádi szandzsák területét képezi s a hódolatlant is a nógrádi bég sarcolja, dúlja és meghódolását követeli.

Igy pl. már 1561. jún. 9-én Sabán nógrádi bég Bakabányaéhoz a következő magyar levelet intézi:

¹⁾ Acsády Ignác: Végváraink és költségeik a XVI. és XVII. században. Hadtörténelmi Közlemények. 1888. évf. 76. l.

²⁾ Ibrahim latin levelének másolata Korpona sz. kir. város levéltárában.

³⁾ Levelét közöltem a »Török-magyar harcok az északnyugati Magyarországon« c. tanulmányomban. Katholikus Szemle. 1899. 298—299. ll.

»Nos (mi) Sabán bég, hagyom és parancsolom ti nektek, bakabányai bírák és polgárok s mid az egész város, hogy ez levél látván, az hatalmas császárnak hódoljatok meg és legyetek jobbágyi és jöjjetek be hozzám, miképen az többi faluk és városok megholdultanak az hatalmas császárnak; mert ha meg nem hódultok, meghigyjétek azt, hogy benneteket mind feleségestül rabban teszek, várostokat mind porrá teszem és hozzá mi kárt fogtok vallani avval, ami ide befizetnétek. És bizonynyal meghigyjétek, hogy soha békével meg nem maradhattok előttem. Erre hamar választot várok tőletek. Mert ha meg nem holdultok az hatalmas császárnak és be nem jöttök hozzám, én is hamar rá gondolok. Ez levél költ Nógrádon hétfőn, az nagyságos Sabán bég.«¹⁾

1562. júliusában ugyan ő Korpona városát hívja fel fenyegetőleg, hogy hódoljon meg a török császárnak.²⁾

1564-ben kezd először *Palánk erődítésének* eszméje kísértetni. Ez évi március 8-án ugyanis Dobó István, az 1552-iki egri hős és 1558. óta Barsvármegyének főispánja, Ujfalussy Ferencz korponái kapitányt és Korpona városát a következőkről értesíti:

»Az esztergomi bég általköltözött (a Dunán). Nógrádban megyen. Az szegénységét kapával, asóval és tekenyvel hirdeti. Azt is mondják, hogy *valami kástyélt akarnak építeni*. Mindazáltal vigyázzatok és őrizkedjétek, mert bizonynyal nem tudjuk, hova vagyon szándékok. Selmecen is kegyelmed izenje meg mindjárast, hogy ők is vigyáznának. Ha mit értend kmed felétek, írja meg kmed. Ha ezután is értendek, kmednek tudtára adom. Isten tartsa meg kdet. Datum Levae 8. Martii hora sept. post prandium. Ao 1564. Stephanus Dobo de Ruezka« (Ruszka).³⁾

Április 18-án Bakabánya városa értesíti Selmecet, hogy a törökök ma reggel pásztoraikat elfogták és részben halálo-

¹⁾ Kivül: »Ez levél adassék az bakabányai bíráknak és polgároknak és mind az egész városnak kezében«. Másolata Körmöcz sz. kir. és főbányaváros levéltárában. Tom. I. Fons 26. Fasc. 1. N. 117.

²⁾ Miksa főhg német levele Korpona városához. Júl. 24. Ered. a korponai levéltárban.

³⁾ Másolata a körmöci levélt. I. 26. 2. 177,

san megsebesítették, azonkívül néhány polgárát a földeken elfogták és elhurcolták. Az egyik sebesült pásztor jelentése szerint a törökök két csapatban jöttek s a hátvéd még az erdőben van. Tegnap a drabantok a bányákon innen egész sereg martalócot üttek el. A város körül lévén véve az ellenséggel, nem tudja, mit hoz még a nap s még inkább az éjjel. Azért Selmec küldjön neki sürgősen legalább 30 jó puskást segítségül.¹⁾

Április 26-án pedig Körmöcbányának tudtára adja, hogy e 8 napon belül kétszer történt, hogy a törökök nemcsak a határban és a város felett mutatkoztak, hanem egész a kapuig jöttek és az őrséget meg akarták támadni. Ez azonban lőtt rájuk, egyet közülök lelőtt, mire a többi futásnak eredt s több bakabányai emberre akadva, négyet közülök elfogtak és elvittek. A városbeliek szívesen mentek volna utánuk, de mivel gyengék voltak, félték a várost és a kapukat őrizetlenül hagyni, mert az ellenség mindig szokott ravaszul hátvédet hagyni hátra s mivel a város egész közelről erdővel és völgygyel van körülveve, ezekben néhány száz török elrejtőzhetett. Szorultságában a többi bányavárostól 40 puskást kér segítségül.²⁾

Másnap Selmec is értesítvén Körmöcöt Bakabánya veszedeleméről, hozzá teszi, hogy Korponáról is gonosz hírek érkeztek. A budai basa ugyanis erős sereggel Nógrádra érkezett s attól lehet tartani, hogy mielőtt fűveltetne, zsákmány véggett nagy betörést intéz felfelé. A martalócok Selmechez is az erdőbe lopódtak s három embert elvittek fogságba.³⁾

Május 6-án Miksa király tudatja a bányavárosokkal, hogy védelmükre újból 200 gyalogost fogadott fel és a Dersffy István dunáninnyi főkapitány alatt álló 10 vármegyének meghagyta hogy a legujabb (1563.) pozsonyi országgyűlés törvénye alapján minden 100 jobbágy után 3 lovaszt állítsanak ki; a budai basának pedig megíratta, hogy a nógrádi bégnek tiltsa meg, hogy Selmec, Korpona és Bakabánya városait háborgassa és meghódításra kényszerítse.⁴⁾

¹⁾ Ném. másolat. 185.

²⁾ Ném. ered. 187.

³⁾ Ném. ered. 188.

⁴⁾ Ném. ered. 174.

Június 8-án Dobó értesíti Bakabányát, hogy tegnap este Nógrádról Lévára jött Nagy Orbán, ki bizonynyal mondja, hogy 3 szandzsák töröksége feltette magában, hogy Bakabányát megtámadja. Jó lesz tehát vigyázni és tudtára adni Dersffynek és ő felségének is, mivel nem ok nélkül tesznek oly nagy portyázásokat e város alá.¹⁾

1566. május 10-én a nógrádi-drégelyi törökök Tópatakra törtek, 70 embert elvittek és 6-ot megöltek.²⁾

Júl. 3-án a körponai határba ütöttek, 44 városi embert elhurcoltak, kettőt levágtak, 66 darab szarvasmarhát és 9 lovat zsákmányoltak. A város helyőrsége kitört az ellenségre és 3 törököt elfogott.³⁾

Szeptember 25-én a bányavárosok a királyhoz intézett levelekben azt írják, hogy a *török Drégelyt ujabban friss hadi néppel rakta meg.*⁴⁾

Október 29-én a törökök elhamvasztották Illést.⁵⁾

November 27-én Ketzler Euszták körponai bíró értesíti Selmec városát, hogy Krüsich (János, körponai főkapitány) hírei szerint a törökök a szomszédságban, ú. m. Nógrádon, *Drégelyen* és más várakban erősen gyülekeznek, sőt Csábrágnál kopját is akarnak törni.⁶⁾

December 2-án Krusich Csábrágból Rubigal Pál gazdag selmeci bányapolgárt és kir. tanácsost tudósítja, hogy az éjjel ide jött, hogy a katonaságnak a havi zsoldot kifizesse. E közben kiküldött néhány lovast Nógrád és *Drégely* közé hirszerzés végett. Ezek szerencséjükre fogtak két törököt, kik az előző napon Budáról jöttek. Az egyik zászlótartó volt és egy évvel

¹⁾ Léva, latin más. 195.

²⁾ Selmec Körmöcnek, máj. 14. ném. ered. 3. 272.

³⁾ Ketzler Euszták körponai bíró Selmecnek júl. 5. Ném. más. 311. Kachelmann szerint a törökök jún. 2-án és júl. 7-én támadták meg Korponát. Péch Antal: Alsó Magyarország bányamivelésének története. Budapest 1884. I. köt. 253. l.

⁴⁾ » . . . dieweil auch wier gewislich erinndert worden, das ist neulich die Türkischenn Gränitz Heuser, so heruor den Pergsteten, als Setschen, Nograd, Fylek, Dregel vnn Gran, mit frischem Volk besetzt worden, vnn sich näher zue vnns machen thuen.« Fogalmazványa a körmöci levélt. 3. 350.

⁵⁾ Péch i. m.

⁶⁾ Selmec Körmöcnek, jan. 12. a körmöci levélt. ném. ered. 4. 406.

ezelőtt Salm gróftól váltotta ki magát, a másik jó szegény török *Drégelyről* való. Mindakettő erősen meg van löve és sebesítve. Azt jelentik, hogy el van határozva, hogy a budai basa lovas és gyalog sereggel hatalmas betörést fog intézni Selmec, Bakabánya és Korpona ellen.¹⁾

1567. január 11-én éjjel a törökök a Korpona melletti Kormosót és Királyfalvát dúlták fel.²⁾

Ez évben Palánk erődítése újra és már határozottabban jön szóba. Március 24-én ugyanis Nagy Fábián csábrági kapitány Krusichnak Korponára a következőket írja:

»Nagyságod parancsára egy drégelyi ember feljött s jelentette, hogy a drégelyi palánk nem dőlt be. *A csausz³⁾ Drégelyen van s minden falnak szigoruan meghagyta, hogy 40—50 fatörzset hozzon oda s a fahordás már folyamatban is van. A nógrádi bég most ugyan nincs otthon, hanem Pécssett, de a budai basa már érte küldött, hogy azonnal jöjjön fel, Drégelyen vagy fennt a vár mellett, vagy pedig lent a faluban egy palánkot akar építtetni.*⁴⁾

Június végén Barbarich György bakabányai kapitány Nógrádból a következő levelet kapta:

»Köszönetem és jó barátságom utána, mint szerelmes szomszédom és barátom uramnak. Egészségedről hallanom jól esnék nekem. Én is hála Istennek jó egészségben vagyok. Továbbá ezt akarám kdenek tudtára adnom, hogy kd jobbágyi Bakabánya városából nem akarnak hozzám bejönni és meghódolni. Azért kérem kdet, mint szerelmes szomszédomat, hogy az én jó barátságoméért rendelje be őket hozzám, mert bizonynyal, ha nem jönnek be, rájok megyek és megrablom őket. Azért én a basa ő nagysága segítségét is már kértem és már régen megtámadtam volna őket, ha kmed barátságát és emberségét nem

¹⁾ Ném. más. 376.

²⁾ Selmec Körmőcnek, jan. 12. ném. ered. 4. 406.

³⁾ Futár, hírvivő, a kölcsönös írintkezésre a béglerbégek (basák) és bégek udvaraiban alkalmazott tisztviselő, ki a szandzsákok falvait beutazván, a ráják, hódoltak adóit feljegyezte és jegyzeteiből az összes adókivetést készítette.

⁴⁾ » . vnd will ein zweder zu Dregel oben neben dem Schlosz, oder ja vnten im Dorff ein Khastell lassen bauen«. Ném. fordítás. 415.

nézem. Legjobban teszi kd, ha kd berendeli őket. Azért jó választ várok. Isten tartsa meg kdet jó egészségben. Kelt Nógrádon, 1567. Bescher aga kegyelmed szomszédja.¹⁾

1568. március végén Nagy, Csábrágról azt írja Koháry Imre és Csuthy Gáspár korponai helyettes kapitányoknak, hogy egy emberük jött Nógrádról, ki mint biztosat jelenti, hogy a nógrádi és *drégelyi törökök* Oroszínál vannak s a lovasságot várják. Annyi bizonyos, hogy feljönnek. Nem ártana ezt Horváth (Barbarich) György bakabányai kapitánynak is megjelenteni. A jelző lövésekre is vigyázzanak, mert ha Csábrágon harmadszor lőnek, tudják meg, hogy a törökök Palástnak fordultak.²⁾

Augusztus 26-án a törökök a bakabányaiak marhaállományát hajtották el. Fényes nappal átkeltek az Ipolyon s a Léva felé fekvő török hódolt falvakon át vonultak felfelé.³⁾

1569. április 28-án a budai basa Krusichnak Korponára ezeket írja:

»Mi Musztafa pasa, az hatalmas török császárnak helytartója Budán és gondviselője Magyarországon.

Tekéntetes és nagyságos úr, nekünk tisztelendő jó szomszédunk barátunk! Köszönetünket és szomszédsági barátságunk ajánlását írjuk te Ngodnak. Nagy bőségesen megértettem, mit ír Ngod az bakabányai város felől és azt is megértettem, mit ír Ngod, hogy ez sok irás vagy az én magam deákja álnoksága volna, avagy pedig az nógrádi szanzsákuég dolga. Azért az én deákom én parancsolatom ellen senkinek semmit nem mer írni, kit ha mivelne is, megbánná. Azért valamit irt, mind én akaratomból irta azokat. A hol azt írja Ngod, hogy az Bakabánya nem holdult és ha valami baj esik mi miattunk, az hatalmas császárunk portájára megírja Ngod, szabad te Ngod. Azzal, valamit irsz, izensz, engemet talán meg nem ölnek, sem pedig ki nem vetnek az budai várasságból az Ngod írására való képezt. De én csak azon kérem Ngod nagy sze-

¹⁾ Kivül: »Dem Tapfern Ritter Delj Georg wonhafft in Buggancz, meinem lieben Nachparn«. Copi 67. 3. Julj. Ném. fordítás. 423.

²⁾ Német fordítás, 468.

³⁾ Krusich Dreiling Ulrik cs. és kir. tanácsosnak és a besztercebányai rézvállalat főigazgatójának. Nagy-Surány. aug. 31. Ném. más. 483.

retettel, hogy az két császár között megszerzett igrinességnek ne legyen Ngod háboróságja, és felbontója, mert nem jó. Az mi hatalmas császárunk penig az faluk, városok dolgát miképen elrendelte és végezte az hatalmas római császár úrral ő felségével, registrom szerint, kinek egyik én nálam áll, az páriája penig az római császárnál ő felségénél. Azért menj oda föl ő felségéhez és láttasd meg benne és megmutatják benne, hogy az Bakabánya ott vagyon irva. Hogy erőltetném én arra, ha adóm és igazságom nem volna reá? Azért mégis igen kérem és intem te Ngod arra, mint szerelmes szomszéd barátomot, hogy ezután ellent bennem ne tarts. Bizonyára mondom, hogy nyomorúságára esik az városnak, én igazán mondom, ha igazságnak nem állanak, melynek az ideig is végére mentem, hogy csak Ngod volt fő oka, nem egyéb. Isten áldja meg Ngod. Datum Budán, 28 Aprilis, 1569.«¹⁾

Július hóban a törökök betörték a korponai határba, több embert elhurcoltak és nagy kárt tettek.²⁾

1570. május 25-én Amhat nógrádi és *drégelyi szandzsákbég* Bakabánya városát meghódolásra s adófizetésre szólította fel a következő levélben:

»Én Amhat nógrádi és *drégelyi szandzsákbég* ezzel tudtotoakra adom ti nektek bakabányai birák, polgárok s egész közönség, hogy a hatalmas császár ezt a nógrádi és drégelyi szandzsákbégséget gondviselésembe adta s mivel ti azelőtt a hatalmas császár lajstromába voltatok s vagytok foglalva s örök időkre ezen bégségnek alávetve s most is a hatalmas császár néhány ezernyi asper (török pénz) fizetésem helyett titeket adott énnekem, azért intlek benneteket ezen pecsétés levelem látván, hogy énnekem hódoljatok meg és engedelmeskedjeteK és adótokat hozzátok be. Tudjátok, hogy nincs szabad útatok földetekre, szőlőhegyetekre s ha más munkátokba ki kel mennetek. Azért ha ti énnekem adót adtok s befizettek, úgy szabadon járhattok-mehettek földetekre, szőlőhegyetekre

¹⁾ Kivül: »Spectabili et Magnifico Viro Domino Joanni Crussith Supremo Capitano Arcis Carponae nobis honorando.« Másolat. 527. Német fordítása. 528.

²⁾ Miksa király ném. ered. levele Korponához, Bécs, júl. 19. a korponai levéltárban.

és más munkátoakra, sőt ide alá is Vácig, Budáig és Fejérvárig is minden akadály nélkül.

Amellett fogadom, hogy semmi károtok vagy bajotok nem esik lovas vagy gyalog népüktől és a martalócoctól, legkisebb gyermekteknek sem történik semmi kára s ha némi kárt vallotok, azt én kétszeresen megtérítem. Jól tudom, hogy ti azzal beszélitek ki magatokat, hogy most a hatalmas császár és a király között békeség vagyon; mi is elismerjük és tudjuk, hogy békeség vagyon, de ti ne bizakodjatok ebben, mert a hatalmas császár fizetése helyett titeket adott énnekem. Most várom tőletek, mit adtok énnekem s mennyiben alkuszunk meg és csak azt kívánom tőletek, a mi illet. Azért ha biztos utat akartok, adjátok be énnekem adótokat és elégitsetek ki. Ha nem teszitek meg ezt és valami háboruság ér benneteket a ti vakságtokban és süketségtekben, senki mást ne okozzatok, hanem magatokat. Ezt akartam ti nektek tudotokra adnom és erre tegyetek választ, vajjon akartok-e fizetni s adótokat behozni, vagy sem. Kelt Nógrád várában, 1570. május 25. Ugyanazon Amhat szandzsákbég.«¹⁾

Midőn pedig sem Bakabánya, sem Korpona nem hajtott a törökök fenyegetésére; ezek a következő hónapban három csapatban szekerekkel és ágyúkkal felmentek Korpona ellen, hova Selmec városa 150 embert küldött segítségül s még többet kért Körmöc- és Besztercebányától.²⁾

Ez alkalommal maga a fenyegető Amhat nógrádi és drégelyi szandzsákbég jött fel két helyőrségével s Németinek kanyarodva a korponai szőlőhegyekre ütött, ott 20 embert részint elfogott részint pedig levágott. Krusich 24-ed magával, továbbá Rubigallal és több más selmecivel üzőbe vette az ellenséget, korponai fő csapatát azonban tartalékul közel a városhoz hagyta. Erre a törökök eltakarodtak.³⁾

¹⁾ Német fordítás u. o. 576. A bég ugyanilyen levelet írt a korponaiaknak és a dobronyaiaknak is. Besztercebánya levele Körmöcbányának u. o. 588.

²⁾ Selmec város két levele Körmöcbányához. 1570. jún. 19. d. e. 11. és délután 1 órakor. Mindkét német eredeti u. o. 585. és 582.

³⁾ Besztercebánya Körmöcnek. Ném. ered. 1570. jún. 20. u. o. 583.

Amhat bég egy hét mulva megismételte fenyegetését Bakabányára, a következő levelet menesztvén oda:

»Ez levél adassék bakabányai biráknak és polgároknak tulajdon kezekben.

Köszönetemnek utána, ti bakabányai birák és polgárok, adom ti nektek tudtotokra, hogy az hatalmas császár tikteket énnekem adott jobbágyul. Azért jöjjetek be énhozzám és mindent itt végezünk egymással, hogy tinektek is szabad útatok legyen mind szőlőhegyetekre s mind földetekre és mind ide alá is. Én ti veletek minden jót cselekeszem. Bejövén hozzám, ha énnekem fizettek, meghigyjétek, hogy csak egy pénz kárt sem fogtok vallani török miatt és arra felelek, ha egy tyúk kárt vallotok, kettőt adok érette; hol peniglen be nem fizettek énnekem, lássátok, ha valami kár következik reátok. Énnekem semmit abból ne tulajdonítsatok, mert im tudtotokra adtam tinektek. De jobb leszen nektek, ha bejöttök. Vagy éjjel, vagy nappal akarjátok(!) jönni, szabadon jöhettek, ha akarjátok, hogy bejöttök és fizettek. Ezen levél vivőtől énnekem választ tegyetek. Valeté (éljete). Kelt Nógrád várában. 1570. június 26. Nógrádi, *drégelyi* Amhath szandzsákbég¹⁾

A nógrádi-drégelyi törökök ezután sem hagytak békét vármegyénk megmaradt csekély részének és főképp a legmegközelíthetőbb Bakabányának.

Igy a következő 1571-ik évi április 3-án ghimesi Forgách Simon dunáninneri főkapitány Surányból arról értesíti Bakabányát, hogy midőn előtte való napon Léván lóra akart szállni és Surányba visszatérni, egyik embere jött a nógrádi kémőtől azon jelentéssel, hogy a hidak az ipolyon s más mocsaras helyeken készek s az utak mind egész Bakabányáig kikémlelve; továbbá hogy a budai basa meghagyta a nógrádi bégnek, hogy Bakabánya külvárosát elpusztítsa s ha lehetséges magát a várost is bevegye, kifoszsa és felégesse. Ehhez segítséget ígértek neki Pestről, Budáról, Esztergomból s más végvárakból. Csak a hold töltét várják s azonnal megkísérlik. A főkapitány védelmőkre elrendelte, hogy a vármegyék által Nyitrán tartott 100 lovas azonnal ide jöjjen s a bányavárosok-

¹⁾ Magyar másolat u. o. 581.

nak megírta, hogy 100 gyalog puskást küldjenek ide. A bakabányaiaknak megparancsolta, hogy kapitányuknak, Barbarich (Horváth) Györgynek engedelmeskedjenek, a külvárosi polgárok éjjelenként a városba vonuljanak feleségeikkel és gyermekeikkel s a kapuk reggeli 7 óra előtt ne nyitassanak ki. Midőn náluk volt, mutatott nekik néhány házat és csűrűt, melyek nagyon közel vannak a város kerítéséhez s megparancsolta, hogy a házak tetejét szedjék le s a külső csűrűket teljesen szedjék szét. Mivel pedig látják, hogy kivált a külvárosiak miatt fenyegeti őket a veszedelem, költöztessék a városba, nehogy miattuk mindnyájan elpusztuljanak, mert ha az ellenség felgyújtja a külvárost, könnyen leég a belváros is.¹⁾

Ugyan e hó 27-én Musztafa budai basa Barbarichot Bakabányán a következő levéllel kereste meg:

»Mi Musztafa Pasa, az hatalmas Török Császárnak főhelytartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Vitézlő barátunk! Köszönetünk és barátságunk ajánlásának utána. Ezön kérünk kedet, mint jó barátunkat, hogy az bakabányaiaknak hagyja meg ked, hogy az adójokat adják be az nógrádi Isza bégnek, ne történjék valami háborúság belőle és rajtok is ne essék valami nyomorúság, miért hogy Isza bégnek tisztihöz vagyon foglalva. Ugyan ez kívánságunk, hogy ked ebben ellentartó ne legyen. Isten tartsa meg kedet. Datum Buda 27. die Aprilis 1571. Jó választ várunk.«²⁾

Mire Barbarich a következő választ adta:

»Nagyságos uram! Köszönetemnek és szolgálatom ajánlásának utána. Megértettem az Ngod levelit, mit ír Ngod, hogy én az bakabányaiakat reá erőltessem, hogy ők az nógrádi Isza bégnek adót adnának, miért hogy az Bakabánya az nógrádi bégséghez volna foglalva. Bizony csudálkozom én Ngodon, hogy Ngod azt írja, mert Bakabánya soha csak egy pénz érő adót sem fizetett az nógrádi bégnek, sem semminemő töröknek soha, hódolt sem volt, nem is vélem, hogy az én kegyelmes uram,

¹⁾ Latin másolat. u. o. 5. 607. továbbá a többi bányavároshoz intézett levele. Szintén Surány. 1570. ápril 3. Latin másolat u. o. 606.

²⁾ Kivül: »Az vitézlő férfiúnak Horváth Györgynek, bakabányaiak uroknak, nekünk vitézlő barátunknak. Bakabányán.« Másolat. 5. 628.

római császár ő felsége ezekről is elfeledkezett volna, mikor az frigyét az ti hātalmas császártokkal megszerzették és elvégezték, mert ez bakabányaiak az én kegyelmes uramnak és fejedelmeknek mindenkoron hīvei voltak és az még mely bennek élni fog, örökké hūségesek akarnak országában lenni, mint szintén az ő flge több hīvei, kik vagyunk. Mindazáltal ebből is értheti Ngod, hogy őket az én kegyelmes uram és fejedelmem nem akarja az több hīvei közül kiszakasztani, hanem engem azért tart itt ő felsége az sok jámbor vitéz emberekkel, hogy nem akarja őket soha meghódoltatni, hanem az ami tehetségünk szerint megoltalmazzuk és az mi hazánkunk szolgálhasunk. Tudom, hogy Ngod az igazat szereti és meg tudja gondolni, nem szerez Ngod gondot az két császár között és nem is kívánhatja Ngod, ki soha nem volt, sem is leszen. Kérem Ngodot, hogy Ngod parancsoljon az nógrádi bégnek, hogy ilyen formán ne csatáztasson ide fel mi felénk, kárt ne tegyen az én kegyelmes uram jobbjában, se ő magokban, se marhájkóban az mint minden nap mivel mind az lovas törökkel és martalócok által, hogy Ngodnak ne érkezék ennek utána is gondja ő miattok és Ngod az két császár között való fogadást és hiteket ne szegje meg, hanem Ngod az ő hitek és fogadások szerint szomszédságképen lakozzék. Hiszem azért, hogy az én kegyelmes uramnak ő felségének gondja vagyon és leszen is megoltalmazni az ő hīveit ellenségi ellen. Az Úr Isten tartsa meg Ngodot. Költ Bakabányán, 1. Maji. 1571. Horváth György bakabányai ő felsége kapitánya m. p.«¹⁾

A bakabányaiak adójára igényt tartó Isza bég ezeket írta Barbarichnak:

»Köszönetemet írom, mint szomszéd barátomnak. Csudálkozom én kegyelmeden, hogy ennek előtte irfam vala és küldtem vala kdnek és mind az bakabányai biráknak levelet, kibem megjelentetem vala, hogy az hatalmas császár író bégje és képe az ő hatalmasságának akaratjából az én zsoldomban írták volna Bakabányát minden jövedelmével; de leveletem sem

¹⁾ Kivül: »Ez levél adassék az nagyságos Musztafa Pasának, az hatalmas török császárnak Budán helytartójának, énnkem tisztelendő uramnak kezében.« Másolat. 4. 575.

nézték; sem választot reája nem tevének. Nem tudom micsoda az oka, hogy az adót be nem adják onnaid az birák és polgárok, noha az hatalmas császár és az király között frigy vagyon. Én az frigyét nem bántom, sem akarom megszegnem, csak én az enyimet kívánom, azaz az biráktúl s mind az egész váras-túl az adót és az summát, a miben én velem megsummálnak. Mindazáltal nem értem, ha kd nem hagyja-e beadni, vagy ő magok akarátjok? Azért én nekem az én levelem látván kd, adja tudtomra, leszen-e, avagy nem? Lám, mi innen mind az párkán körül való falukról, sőt még onnaid alább való váro-sokról, falukról mind adójokat, szolgálatjokat oda fel megen-gedjük és elbocsátjuk, te kd pediglen az ott valóknak nem hagyja beadni adójokat. Ha az frigy két fejedelem között meg-vagyon, a várasbelieket én nekem az hatalmas császár zsoff-domba adta. Azért kd erőltesse az várasiakat, birákat, polgáro-
kat, hogy hozzák meg adójokat; ne valljanak azok is kárt sze-gények. Avagy írja meg én nekem kd, hogy ha leszen-e, avagy nem, hogy én is ennek utána tudjam honnan várnom meg az enyimet. Erre én nekem választ tegyen kd, leszen-e, avagy nem, mihez tartsuk magunkat? Az Isten tartsa meg kdet jó egész-ségben. Datum ex castello Nógrád, 28. die Aprilis, 1571. Nógrádi, *drégeli* Isza zsandzsákbég.«¹⁾

A bakabányai kapitány a kisebb rangú bégnek már ke-ményebb hangon válaszolt:

»Köszönetemet és tisztességes szolgálatomat irom Ngod-nak, mint jó szomszéd uramnak. Megértettem az kegyelmed levelét, mit ír kegyelmed, hogy én az bakabányaikat beküldjem kdhez és hogy kdnek adót adjanak. Bizony csudálkozom én kden, hogy affélit most csak meg is tud gondolni, ilyen erős hit és megszerzett frigy alatt ez két hatalmas császár között. Mert jól tudja kd, hogy Bakabánya soha hódolt nem volt, nem is leszen, és nem is illenék most az frigy alatt ilyen fent, az én kegyelmes uram és császárom főházát hódoltatni. Hol azt írja kd, hogy az frigynek békit kezdesz hagyni és megveszed rajtok az adót, most is elég kárt tétet kd, kit meghigyj, hogy

¹⁾ Kivül: »Ez levél adassék az vitézlő Horváth Györgynek, bakabá-nyai kapitánynak, nekem szomszéd barátóimnak.« Másolat 5. 629.

szinte az Portárúi érkezik kdnek hamar való nap érte gondja, miért hogy ilyen módon az ti hatalmas császártok hitit és erős fogadását megszegeted és most sem tartjátok meg, hanem annál inkábbul ötet az ő hitiben és fogadásában alázatod. Azért kérem kdet, hogy kd hagyja meg az vajdáknak és agáknak, hogy ilyen formán ki ne bocsássák az vitézeket, azaz lator martalócokat, kik az hatalmas császártok hiti és fogadása ellen kárt tesznek az én kegyelmes fejedelmem hiveiben, mert bizony én nekem is gondom leszen reá és vagyon is, hogy ha valamelyet közölök kapathatok, soha oly jó vitéz ember nem lehet, kit mindjárást nyársba nem vonatok, mert az ilyen erős frigy alatt ember lator ellen nem tud ereszkedni. Meg is kérem kdet, hogy afféle írásnak, ki nem képes és nem is illik, békit hagyjon. Ezt akartam az kd levelére választ tennem és tudtadra adnom. Isten tartsa meg Ngodat. Költ Bakabányán 1. die Majj, 1571. Horváth György bakabányai ő felsége kapitánya m. p.«¹⁾

Az új bég, hogy fenyegető követelésének nagyobb nyomatékot adjon, július 14-én a nógrádi és drégelyi törökökkel 3 csapatban Bakabányához jött, megrohanta az arató népet s belőle két legényt és egy leányt fogságba hurcolt. Ezeken kívül még előbb hét bakabányai ember került fogságába. Nem rég Szász-Pelsőcről 19 személyt hurcolt el, Korponáról néhány személyt levágott és elhurcolt, Tót-Bakáról 300 drb szarvasmarhát hajtott el.²⁾

Szept. 3-án Krusich titkára Korponáról azon hirrel vágatott Selmece, hogy a nógrádi bég a budai basa elébe lova-golt s legközelebb Devicsére jön, hogy a vidékről mindenünnen ökröket követeljen be a lövegek vontatására.³⁾

Nov. 20-án Rubigall Korpona városától a Zsibritónál fekvő erdőrészt helyett, melynél a favágók és szénégetők féltek a kóborló martalócoktól és más ellenségtől, a Khrepsen-

¹⁾ Kivül: »Ez levél adassék az nagyságos Isza bégnek, nógrádi és drégelyi szandzsájkjának, énnekem tisztelendő szomszéd uramnak és barátomnak.« Másolat. 4. 578.

²⁾ A bányavárosok kérelme a királyhoz. Ném. fogalm. 641.

³⁾ Selmec Körmöcnek. Ném. ered. 650.

pach völgyében (Vajszoza) Erlengrundnál vett 45 frtért megfelelő erdőrészesletet.¹⁾

Dec. 6-án a nógrádi-drégelyi törökök feljöttek egészen Selmecig. Szitnyatön néhány házat lángba borítottak és 40 embert fogságba hurcoltak.²⁾

Dec. 15-én Veli, Isza nógrádi bég helyettese, a következő magyar levelet intézte Selmecbánya városához:

»Ez levél adassék az selmeci birónak és polgároknak, mind fejenként az községnek tulajdon kezekben adassék.

Ti selmecbányai biró és polgárok, adom tinettek tudotokra mind fejenként, hogy ti jöjjetek be ide az N(agyságos) Béghhez ajándékval és az mi adóval tartoztok, az N. Bégnék behozzátok és semmiképpen el ne merjétek hallgatni, mert általában fogva az mi hitünkre (fogadjuk), hogy rejátok megyünk és az várast rejátok égetjük és rejátok rontjuk, mert immáran az oda fel való utat jól tudjuk. Jobb, hogy szép szóval beholdoltok az N. Bégnék és kárt sem vallotok, hanem az mivel tartoztok, adótokat azt hozzátok be az N. Bégnék. És azt ne mondjátok oztán, hogy ha kárt kezdetek vallani, tudotokra nem adtam levelemben. Továbbá ha az magyar urakhoz ti biztok, im jól látjátok ti magatok, hogy ők is nem óltalmazhatják magokat, nem hogy tiktetek oltalmaznának meg jól. Jól látjátok, hogy senki nem állhat ellenünk. Isten tartson meg benneteket. Datum in arce Nógrád. 15. Decembris, Anno Di 1571. Az N. Isza Bég tiájája (kihájája, helyettese). Veli tiája.«³⁾

1572. április 5-én Spies Vid, a bányavárosok kéme jelenti, hogy Nógrádon oly sok török gyűlt össze, hogy régen látott annyit. Azért azt hiszi ő is, valamint bizalmas embere is, és a szokolyaiak is figyelmeztetik, hogy a törökök átkeltek a vizen és ha a vizek leapadnak mindenütt átjöhetnek. Hidvégnél és Gyarmatnál minden helyen van híd. Azt is jelenti, hogy a szokolyaiak 800 frtra és a börzsönyiek 600 frtra vannak becsülve.⁴⁾

¹⁾ Ném. elismervénye a korponai városi levéltárban.

²⁾ Péch Antal; Alsó Magyarország bányamivelésének története. 1884. I. köt. 280. l.

³⁾ Másolat a körmöci városi levélt. 649.

⁴⁾ Ném. ered. 662.

1573. június 14-én éjjel 1 órakor néhány török Bagonyára ütött s egy házból három embert vittek el. Pedig Bagonya hódolt községe a töröknek s adóját eddig mindig befizette. Bakabánya városa ennél fogva attól tartott, hogy ez csupán kémlelés és hirszerzés végett történt.¹⁾

A június 19-én hazajött kém Selmecen jelenti, hogy a törökök nagyon készülnek, mert lovaikat elvitték a fűvelésről és patkoltatják. Azután megmondták neki, hogy nagy portyázást tesznek. A nógrádi bég népével Vác alatt még fűveltet. Nógrádon házat építenek neki. Ő is készül népével s a lovakat patkoltatja. De hogy hova készülnek azt senki sem tudja.²⁾

Jún. 23-án Bosnyák András, szentantali gyalogsági kapitány, Barbarich (Horváth) György bakabányai kapitánynak, vagy inkább Ispán István lévai vicegenerálisnak a következő magyar levelet küldte:

»Köszönetemet és magam ajánlását írom te kegyelmednek. Továbbá im te kegyelmednek tudtára adom, hogy tegnap háromszáz török Korpona alatt volt, egyszáz szinte a kapun alatt, háromszáz oda lesbe voltak. Im egy legényt vittek el és Csábrágon igen lestek ma. A nógrádi bég basának (budai —) fogadta, hogy a korponai hostát³⁾ mind el akarja porral venni. Én kegyelmedhez bizom mindenbül, mert kegyelmedhez hallgatom. Isten tartson meg, mind az egyéb tanácsit egyetemben.

¹⁾ Bakabánya Selmecnek. Ném. más. 689.

²⁾ Ném. ered. 699.

³⁾ Hostád, hóstya, hosták »Vorstadt« külváros, külutca. Szerémi György Székesfejérvár 1543-iki ostromáról írván, így szól: »et mox super dorsa eorum intraverunt ad urbem, id est hostat.« Wenczel G. Szerémi Gy. emlékirata Magyarország romlásáról (1484—1543.) 392. l. Tinódi Sebestyén 1552-ben: »Becse hostádját ök égetik vala.« Régi magy. költők tára. III. k. 73. l. 1619-ben Tiefenbach osztrák követről írják, hogy Ujvárott csak úgy szórta az aranyát, »míg csak az a városból kiment; az hostádban is.« Tört. Tár. 1880. 431. l. 1627. »Bécsben az városban nagy tűz támadott vala, utoljára még az Dunán túl való hostatra is reá érkezett vala az tűz.« T. Tár. 1895. 105. l. Eger külutcait ma is hatvani, maklári, cifra, félnémeti hóstyáknak nevezik. Nyitrának, Nagyszombatnak, Nagysuránynak van hostákja.

Datum ex pago Szentantal, 23 Junij, Anno 1573. Andreas Bosnyak Cap. Peditum in Szentantal.«¹⁾

Jún. 29-én Bakabánya azt írja Selmecnek, hogy bizonyára nemcsak a bányavárosok kémétől, hanem más jámbor keresztényekről és hű szomszédoktól is kaptak figyelmeztetést, hogy a szomszéd várakban mily erősen készül a török, kiváltképen pedig, hogy mit beszélnek az új nógrádi gyalázatos bégről, zsarnokságáról, adáz erőszakoskodásáról és gonosz-szándékáról, úgy hogy a környékbeli szegény behódolt parasztok is a legnagyobb mértékben félnek és aggódnak. Mivel pedig a bég nógrádi lakása most már majdnem teljesen kész és Pestről való jövetele mindennap várható, azért nagy veszélyben vannak és sok hódolt falu is figyelmezteti őket, hogy vigyázzanak magukra úgy a mezőn, mint a városban, mivel az új bég a legkiszámítottabb fortély- és csellel akar szerencsét próbálni Bakabányán és meghódolásra akarja kényszeríteni a várost. Kérik tehát a bányavárosokat, hogy most s még inkább a közeledő aratás idején ne hagyják őket magukra, hanem küldjenek segítségükre 50 jó puskást.

A levél bepecsételése után oly hírek jöttek a nógrádi bég szándékáról és a szomszéd hű keresztények is, kik bejáratosak a törökhöz s a török nyelvet is némileg birják, Isten szerelmére figyelmeztetik, hogy jó vigyázásban legyenek és a lehető legjobban óvakodjanak, mert bizonyos, hogy a bég hatalmas betörést intéz hozzájuk. Ne hagyják tehát őket segítség nélkül.²⁾

Ugyanaz nap Korpona is azt írja Selmecnek, hogy Nagy Fábián, helybeli hadnagy nyert biztos hírei szerint a nógrádi bég végleg elhatározta, hogy Korpona városát, vagy Bakabányát megrohanja és ha nem volna elegendő népe, a budai basa ígért neki segítséget, mely már meg is érkezett Vádra. Legyenek tehát jó vigyázásban és szükség esetén küldjenek Korponára segítséget.³⁾

¹⁾ Nincs kiírva, kinek szól, másolata 690. Bosnyak már 1566-ban katonáskodott Korponán. Hadtörténelmi Közlemények. 1895. 261. l.

²⁾ Ném. másolat 696.

³⁾ Ném. másolat 694.

Júl. 3-án a bányavárosi kém jelenti, hogy amint a jancsárok fő agája egyik emberének megmondta, a török császár Ferhát nógrádi bégnek szigorúan meghagyta, hogy Bakabányát és Korponát hódoltassa meg s ha nem hódolnának meg, hamvaszsa el teljesen mindakettőt. Ezt ennyihányszor mondta és kérte őt, hogy jelentse meg, hogy jól vigyázzanak, mert már sok gonosz ember koldus ruhában szétment, hogy a városokat lángba borítsák. Ha lehetséges, elmegy Nógrádba tudakozódni, mennyi népe van. A törökök mind mondták, hogy a bég egy törökhöz sem hasonlítható, valóságos gaz ördög.

A nógradiak folyton kijönnek, ámbár nem lehetnek sokan, mert a bég népével, mivel a háza még nem kész, Vác alatt fekszik. Azt a 12-t is látta, kik a múlt héten Korponánál voltak s a városnál a szegény fiatalságot elhurcolták.¹⁾

Szintén az nap Ispán István Léváról Barbarichnak Bakabányára a következőket írja:

» Köszönetem és szolgálatom ajánlásának utána. Ezt akarám kegyelmednek tudtára adnya, hogy ez órába jövének hireink, hogy az török vagy holnap, vagy más nap általán fogva hogy kijö immár. Azért kegyelmed az várasiaknak hagyja meg és mind az legényeknek, az hol kik lesznek, mind kicsinek, nagynak, hogy sehova ne menjenek, hanem vigyázzanak, és mikor szükség leszen, tehát vagy emberek, vagy levelünk által megtaláljuk kegyelmedet, hogy az hova szükség leszen, tehát indulhasson kegyelmed, mennyivel jobban lehet. Isten tartsa meg kegyelmedet. Datum ex Lewa 3 Julij, Anno 1573. Stephanus Ispan de Martonos etc.«²⁾

Júl. 9-én a bányavárosok körmöci közgyűlésükből jelentik a királynak, hogy a nógrádi új bég 7-vagy 800—, s vele a szécsényi bég 300 jól felfegyverezett lovas- és gyaloggal feljött, hogy vagy Bakabányát, Korponát, vagy pedig Szentbenedeket megrohanja. Mivel pedig nagy kiadásai miatt védelmökre többet nem képesek áldozni, hagyja meg Forgách Simon kerületi főkapitánynak s a többi bányavidéki kapitánynak, hogy e végekre jobban vigyázzanak, hadi népoket ily veszély-

¹⁾ Ném. más. 700.

²⁾ Más. 705. Ispán a dunáninnyi kerület helyettes főkapitánya volt.

ben tartsák együtt és szükség esetén jöjjenek segítségükre, nehogy az ellenség hirtelenül megsemmisítse őket.¹⁾

Júl. 12-én Korpona városa értesíti Selmecet, hogy tegnap a szebellébi ácsok, akik eddig Nógrádon a bégnél dolgoztak, hazajöttek. Ezek kiknek egyike törökül is tud, jelentik, hogy a törökök, hacsak 2—3 is összejön, mindjárt Korpona és Bakabánya dúlását és elpusztítását emlegetik és hogy minden végből sok török gyülekezik. Mivel pedig az ellenség hatalmas, ők pedig vigasz- és segítség nélküliek s a mivel az ellenség fenyegetődzik, azt végre is hajtja, amint az fájdalom ma szomszédságukban meg is történt, ő feleségéhez követet küldtek segítséget kérni. Hogy azonban ez későn ne érkezze, kérik, küldjenek sürgősen segítséget.²⁾

Másnap Selmec jelenti Körmöcnek, hogy tegnap a törökök a Bélabányával szomszéd Dobóra tört, honnan 35 embert elvitt és egy házat egy kamrával együtt elhamvasztott.³⁾

Augusztus 6-án Miksa király értesíti a bányavárosokat, hogy általános veszélyöket és szükségöket, különösen pedig Bakabányáét megértette; minek folytán iratott a budai basának, hogy a bakabányaiakat hagyja békében, mivel ők soha sem hódoltak meg s a békekötés értelmében minden új hódoltatás tilos. Ha pedig a basa nem szünteti meg az ellenségkedést, bejelenti ezt a Portának. Elrendelte a katonaság rendes fizetését és kiadta a parancsot, hogy a katonaság rendes állomásain tartózkodjék. A mi végül ezen fölül szükséges lesz védelmőkre, gondoskodni fog róla.⁴⁾

A király közbelépése — úgylátszik, rövid időre lecsendesítette a háborgó törököket.

Szeptember 26-án a bányavárosok kéme jelenti, hogy 18-án elindulván Selmegről, 19-én Nógrádra ért. A bég nem volt otthon, hanem Budán. Ő is oda ment, hova 20-án érkezett s 5 béget talált ott, t. i. az esztergomit, fülekit, szécsényit, nógrádit és szolnokit. A basa nagyon beteg. 24-én a bégek el-

¹⁾ Ném. fogalmazvány. 716.

²⁾ Ném. ered. 730.

³⁾ Ném. ered. 709.

⁴⁾ Ném. ered. 717.

mentek Budáról. Ő is a nógrádi béggel jött fel. Az éjszaka Vácra háltak és két bég vele jött, az esztergomi és a szécsényi. 25-én Nógrádra érkeztek. Itt elég nép van, s van 6 repülő zászlóaljuk. Lovaikat patkoltatják. Amint tegnap Orosziba jött, az odaváló bíró mondta neki, hogy a bég a aszentantaliakat nagyon fenyegeti, hogy vagy teljesen hamuvá teszi őket, vagy a fejét is itt hagyja. A bégek még Nógrádon vannak. Van tehát elég ok a félelemre.¹⁾

1574. márc. 1-én éjjel 11 órakor Bakabánya értesíti Selmece, hogy a törökök iszonyú számban Paláston keresztül felfelé vonulnak vagy Korponára, vagy Szentantalra, vagy pedig Bakabányára. Legyen tehát jó vigyázásban. A városban lövettek néhányat s a népet összegyűjtötték.²⁾

Másnap délután 6 órakor Korpona város tanácsa értesíti Fuchs Ágoston selmeci bírót, hogy tegnap délután körülbelül 3 órakor Krusich néhány huszárával Csábrág felé kilovagolt. Útközben a törökök megtámadták őt, úgy hogy — amint értesülünk, néhány szolgájának foglyul esése után, csak nagy nehezen menekülhetett el Bozókra. Ma pedig a törökök ismét egész Bozók községig jöttek és a falu felett fekvő templomig lovagoltak. Fáncsy György néhány szolgája kitört ellenük, de csak nehezen menekülhettek meg és érhatték el a várat. A korponai huszárok is kilovagoltak és estefelé visszatértek, de nem tudják megmondani, vajjon tettek-e valami kárt, vagy sem. Veszélyes s e mellett meggondolásra méltó dolog, hogy az ellenség két egymás után való napon oly közel mutatja magát.³⁾

Március 19-én Fáncsy Györgynek Bozókra a következő kékkői levél érkezett:

»Szolgálatom irom kegyelmednek, mint uramnak. Amint ezelőtt is megírtam kednek, mostan is azt irhatom, hogy amint az szegény néptől értem, az töröknek szándéka az, hogy valami nagy dolgot kísértsenek meg, kibe ugyan derék had le-szen és az nevezetbe főképpen Korpona, Kékkő és Selmecebá-

¹⁾ Ném. ered. 722.

²⁾ Ném. ered. 734. Selmecere érkezett reggel 4 órakor.

³⁾ Ném. ered. 736. A levél éjfélkor ért Selmece.

nya vagyon. Azt is értem, hogy lajtorjákat öregöket készítenek és készítették mind Vácon s mind egyebütt. Azért kd adja mindenüvé tudtára, ahova illik. Vigyázzanak, az napját nem tudhatjuk álnokságoknak. Azért illik készen lenni és vigyázni, kit az Úr Isten elfordítson és fejekre adja, ami szándékba van-
nak mi hozzánk. Isten tartsa meg kdet. Kékköböt 19. Marcij. 1574. Pintér Benedek etc. Romhányi Péter etc. Ezeket mindjá-
rast adja mindenüvé tudtokra sietséggel kd, mert Szécsény-
ben is jöttek most valami új törökök.

Továbbá ezeket, az mely híreket knek tudtára adunk, te-
gye hirrre mindenüvé és tartsák ahhoz magokat, és készen le-
gyenek; de erre kérjük k., hogy oly módot találjon k. abba,
hogy máshova ne értsék, hogy innen teszünk hírt knek, mert
az mely emberek minket efféle hirrel tartanak, azokat féltjük,
hogy elvesztik egy nap őket. De azért kd mindenfelé, ahova
illik, tudtára adhatja, úgy hogy kd bizonyos embörétől értötte
kd, mert ugyan Istenért kérnek azok az embörök, az kik hir-
rel tartanak, hogy oly titkon cselekedjünk, hogy ki ne nyilat-
kozzék, hogy innen adjuk tudtára kdnek. Romhányi Péter.
Pintér Benedek.«¹⁾

Szept. 11-én Bakabánya azon rémes hírt közli Selmec-
bányával, hogy a budai basa Nógrádra jö és szándéka Baka-
bányát és Korponát, ha meg nem hódolnának, feldulni, vagy
elfoglalni. Azért sürgös segítséget kér.²⁾

Szept. 17-én Saltzbank György korponai bíró Fuchs Ágos-
ton selmeci bírót értesíti, hogy a németiek két embert küld-
tek Korponára, a kik tegnap Nógrádról hazajöttek. Ezek azt
jelentik, hogy szigorúan meghagyták nekik, hogy tegnaptól
számítva 12 napon belül fényes ajándékot szerezzenek be,
mert a budai basát Nógrádra várják s azzal akarják fogadni
és megtisztelni. Jelentik továbbá, hogy török uruktól meg-
tudták, hogy mihelyt a basa megérkezik, Korponára és a bá-
nyavárosokra törnek és ha tervük nem sikerülne, *a basa há-
rom helyen várat épített, hogy behódolásra kényszerítse
a mondott városokat.*³⁾

¹⁾ Eredeti 744.

²⁾ Selmec Körmöcnek szept. 11. Ném. ered. 783.

³⁾ Ném. ered. 791.

Szeptember 18-án reggel 5—6 óra között egy török csapat már Gyekésen portyázott.¹⁾

Szept. 19-én Pintér Benedek, kékkői kapitány Fánicsynak Bozókra a következőket írja:

»Szolgálatomat irom kegyelmednek. Továbbá ezt írhatom kednek, hogy az basa Esztergomba ment fel, vagyon két ezeren. Alá mentiben Nógrádba jő. Ha valamit akar, akkor veti valamely felé magát. Isten tartsa kedet. Ez Kékkő, 19. Szeptemberis, Ao 1574. Pintér Benedek.²⁾

× Szept. 21-én a bányavárosi kém Selmecen jelenti, hogy késő éjjel Vácról hazajött. A budai basa a múlt pénteken este felé Vádra jött, éjjelre ott maradt. A nógrádi bég azon hiszemben, hogy a basa egyenesen Nógrádra jön, szintén oda jött, hogy elkísérje. Nagymarosról azonban Trombitás János 200 marosival a basa elébe jött s így a basa velük szombaton Nagymarosra ment s éjjelre ott maradt. Vasárnap Esztergomba ment, s jelenleg is ott van. Holnap vagy holnap után azonban Nógrádra jő s onnan hír szerint Szécsénybe s utána Fülekre megy. Azt beszélik, hogy hadi népét ki akarja küldeni kárt tenni. Azért jó lesz vigyázni.³⁾

Szept. 22-én Selmec e híreket tudatván Körmöccel, azt is írja, hogy Szebellébről két ember azon jelentéssel jött, hogy a basával 13 zászló janicsár s nagy lovassereg van.⁴⁾

Okt. 22-én Selmec Körmöcöt a következő szerencsétlenségről értesíti:

A múlt szerdán, 20-án hajnalban a törökök feljöttek Szitnyatóre, hol 3 hazat felperzselték. Bosnyák András szentantali kapitány aki kedden 20 hajdújával lent volt kémszemlén, visszajövet 700 főből álló tartalékseregekkel találkozott. Bosnyák 13 hajdújával foglyul esett, három hajdúját a törökök levágták, úgy hogy a 20 hajdúból csak négy menekült el haza. A törökök még mindig ólálkodnak Selmec alatt. Mivel pedig köztudomásu dolog, hogy az ilyen veszélyről szóló írott jelentéseket az udvarnál semmibe sem veszik, hanem teljesen szélnek

¹⁾ Bakabánya Körmöcnek 789.

²⁾ Másolat. 6. 1035. II.

³⁾ Ném. ered. 6. 1035. I.

⁴⁾ Ném. ered. 6. 1035.

eresztik, jó volna, ha a bányavárosok követet küldenének az udvarhoz segítséget kérni.¹⁾

Okt. 23-án a bányavárosi kém Selmecen jelenti, hogy a nógrádi bég két embert küldött Szobellébre a bíróhoz azon szigorú parancscsal, — a kém is mint tolmács jelen volt, hogy a bíró pénzt, vaját, tyúkot s hasonlókat gyorsan hozzon Nógrádra.

A két ember Isten szerelmére kéreti a környékbeli lakoságot, hogy jól vigyázzanak, mert a bég az előbbi törökökkel még együtt van s hir szerint váratlanul Zsibritóra és Szentantálra tör.

Azt is jelentik, hogy a bég örül, hogy a szentantali hajdúk kezébe kerültek, kikből 13-at a nógrádi vásáron adott el.

Bosnyák kapitány azonban a bégnél van, mert látták őt a bégtől kijönni. Kétség kívül vallasni fogja.²⁾

November 3-án a bányavárosok Körmöci közgyűlésükből a királyhoz intézett memorandumukban panaszkodnak, hogy a tapasztalás szerint a törökkel kötött béke nem ér semmit, mert a portyázó törökök mindig s leginkább a béke idején szokták a legnagyobb károkat tenni s a budai basa nem egyszer, hanem gyakran követeli, hogy a bányavárosok körül fekvő falvak, ú. m. Magaslak, Hegybánya, Szitnyató, Illés, Szentantál falva, továbbá Zsibritó és Tópatak, mely falvak Selmechez igen közel vannak s a selmeci bányapolgároknak ott bányáik, kohóik s egyéb bányauzemeik vannak és Korpona — Bakabánya között fekszenek s az ellenségnek még be nem hódoltak, továbbá Ocsova Szalatna, Dobronya s több más falu és városka hódoljon meg s adja meg magát neki s most is fenyegetődzik, hogy ha ezt meg nem teszik, addig le nem nyergelteti lovát, míg az említett falvakat és városkákat meg nem hódoltatja, vagy meg nem semmisíti. Ha tehát a király nem segít rajtuk, az ellenség részben levágja, részben nehéz

¹⁾ Ném. ered. 5. 801.

²⁾ Ném. ered. 802. A vallasás nagy kínzással volt összekötve. Lehet, hogy Bosnyák még ott a fogságban halt meg, mert többé említést sem találunk róla.

rabságba hurcolja őket, vagy kénytelenek lesznek neki meghódolni, vagy elfutni a bányavárosokból.¹⁾

Nov. 16-án Bakabánya értesíti Selmecbányát, hogy szomszédai közül két bizalmas embere jött ma Nógrádról Bárbarichoz s mint bizonyosat állítják, hogy Nógrádra nagy számu török gyült, lovaikat patkoltatják s elhatározott szándékuk hatalmas betörést intézni felfelé s Bakabányát megrohanni és kirabolni s hogy a két embernek török uruk ezeket mondta: »Három napon belül kezünkbe kell kerülnie a bakabányai birónak. Tanulják meg, hogy kell meghódolniok.« S erre nagy esküdt mondott. Küldjön tehát Selmec segítségökre néhány hajdut és puskást, hogy az esetleges támadáskor ne legyenek teljesen segítség nélkül.²⁾

És nov. 19-én a büsz Ferhát bég a következő fenyegető levéllel kereste meg a bakabányaiakat:

»Ez levél adassék az bakabányai biráknak és polgároknak. cito (gyorsan), cito, cito.

Én, ki vagyok Ferhát bég az hatalmas török császárnak Nógrádba fő szandzsák bég.

Tik birák ki vagytok bakaiak és polgárok. Azért ezt úgy tudjátok és értsétek, hogy a mi hatalmas török császárunk a ti királytokkal frigyét szerzett, e fejben, hogy a kik vagynak a császár lajstromba megírva, akár városok, akár faluk, hogy azok mind bejőjjenek és a mi hatalmas császárunknak beszoigáljanak, és a mely beszoigál és a császárnak megadják, hogy azokat senki meg ne rabolja. Így vagyon a szerzett frigy. Azért ezt ugyan bizonynyal megértsétek, hogy a hatalmas császárunk benneteket énnekem adott és a hatalmas császártól levelem vagyon róla. Azért az én levelemet látván, minden ok nélkül bejőjjetek. És én fogadok nektek az én hitemre, hogy senkitül semmi bántástok nem esik. Hanem jőjjetek be és én velem szerződjetek meg és behozzatok a császáret és az enyémet és az után semmit ne féljeteK, és valaki a mi hitünkre bejö és valamint bejö, megint azonképen békével kimegyen. Ha kedig

¹⁾ A memorandumot a követek nov. 28-án nyujtották be a királynak. Német fogalmazványa 818.

²⁾ Ném. ered. 812.

be nem jöttök és ha valami nyomorúságtok fejetekre jő, mi tőlünk azt ne tudjátok, hanem ti magatoktól. Költ Nógrádból, die pinteken (19. 9-bris) Anno 1574.«¹⁾

Nov. 20-án Barbarich (Horváth) György, bakabányai kapitány a rábizott város nevében a következőket válaszolta az önhitt bégnek:

»Ez levél adassék az nagyságos úrnak, Ferhát bégnek, nógrádi és *drégelyi* szandzsákbégnek, énnekem tisztelendő szomszéd uramnak.

Nagyságodnak köszönetemet és ki tisztességem ellen mint szomszéd barátságomat irom nagyságodnak mint tisztelendő uramnak. Im értem, mit ír kegyelmed az bakai bírának, hogy kegyelmedhez bemenjenek és fizessenek és hogy az két hatalmas császár között ily végezett frigy vagyon és hogy kegyelmed nem bántja őket, de békével bemehetnek és kijöhetnek. Bizony, hogy én azon csudálkozom, hogy kegyelmed affélét tud írni és hogy az hatalmas két császár hit ellen jár ki, ki kegyelmedhez nem illenek, mert ezek soha az hatalmas két császár között frigy végezéseket feledve nem voltak, hanem hogy frigy békeségben maradjonak. De nem hogy ki azt megtartotta volna az hatalmas császárnak hitit, fogadását, embersége szerint, sőt inkább megtörte kegyelmed sokszor. Ezeknek szegényeknek nógrádiaktól és mind lovassal gyaloggal lopásképen elég kárt tettek, mely dolog kegyelmedhez nem illik ilyen frigy alatt két császár között fogadása ellen járni.

Im az kegyelmed levelét ő felségének, uramnak, római császárnak felküldtem, kit kegyelmed bakai bírának ír és megírtam, minémő hit ellen jár kegyelmed az két császár között. Mert énnekem az én kegyelmes uram erősen parancsol az ilyen, hogy én jó frigyét tartsak veletek, kiben én semmit nem akartam indítani. Az én kegyelmes uram szavát megfogadom mindenkor.

Im látom, hogy kegyelmed fenyegeti őket. Bizony, hogy illik embernek ellenségé ellen magát megoltalmazni. De énnekem és annyi tanulságom vagyon az én kegyelmes uramtul, hogy meg akarom azokat megoltalmazni és éjjel-nappal rájok

¹⁾ Ném. más. 815.

gondot viselni sok jámbor vitéz emberekkel, kiket ő felsége itt mellettem tart. Isten tartsa meg Nagyságodat. Adatott Bakabányán, 20. Novembris, Ao 1574. Horváth György bakai főhadnagy.«¹⁾

Nov. 23-án Selmec Bakabányának veszélyes helyzetéről értesítvén Körmöcöt, azt is írja, hogy a bégtől a legközelebbi szombaton Korpona is kapot levelet, melyben a város meghódolását követeli; sőt e levélben még gorombább, mert Krusichot hazug kurafinak nevezi. A korponaiak a levelet elküldték ő felségének, de nem fog ártani, ha a bakabányait is posta útján elküldik a városok követeinek. mert hathatósan fogja a kérelmet támogatni.²⁾

A bányavárosok Bécsben nov. 29-én a bég fenyegetése ellen segítséget kértek a királytól, kinek azt is jelentették, hogy a törökök a bányavárosok előtt nagy számban mutatkoznak s portyázásaik alkalmával nagy kárt tesznek. A budai basa a bányavárosok között fekvő falvakat lovas tisztjeinek, a spahiknak ajándékozta s osztotta ki. A leromboltsági *klasztromot s Drégely falvának templomát*, hogy a törökök annál könnyebben s gyorsabban üzhessék zsarnoki portyázásaikat, égetéseiket és pusztításait, *megépíteni és erősíteni akarja*, amint a városok erről mindenféle jelentésekből s a hódolt parasztok majdnem naponkénti figyelmeztetéseivel folytán értesülnek.³⁾

Erre Trautson János, a király főudvarmestere nov. 30-án levelet irt a budai basának, melyben eszébe hozza, hogy uralkodója nevében többször megkereste, hogy tiltsa el bégjeit a hódolatlan alattvalók ellen folytatott kegyetlenségtől, melyel őket meghódolásra akarják kényszeríteni. Mert hogy a nógrádi bég most újból mily módon hívja fel Korponát és Bakabányát meghódolásra, melyek soha a töröknek adófizetői nem voltak s ő felsége által őrséggel vannak ellátva, azt a bég mellékelt leveleiből megértheti. Ő felsége méltán csodálkozik, hogy azt mondja, hogy császárajától hatalmat kapott az en-

¹⁾ Másolat ugyanazon szám alatt.

²⁾ Ném. ered. 817.

³⁾ Német fogalmazvány 819.

gedetlenek elnyomására és megbüntetésére s bégjei még sem hagyják fel ellenségeskedéseikkel. Azért ő felsége nevében újból megkeresi, hogy bégjeit tiltsa el a féktelenkedésektől s hagyja meg a nógrádi bégnek, hogy a korponaiakat és bakabányaiakat, kik a töröknek adófizetői soha sem voltak, ne kényszerítse adófizetésre. Sőt, ha tiszteletben akarja tartani a békét, minden iparságtalan támadások ellen védje meg őket s úgy ő, mint más kártevők az elvett jószágokat adják vissza, mert csak ez a béke megtartásának útja.¹⁾

December 4-én éjfél előtt erős lövések hallatszottak Léváról Bakabányára, miért is Barbarich minden gyalog és lovas katonájával, néhányat otthon hagyva, Léva felé kémszemlére indult. Éjfél után 3 órakor két almási paraszt Bakabányára futott, s jelentette, hogy négy török egy volt bakabányai drabant után a faluba jött, de mindjárt elmentek.²⁾

Drégely falva vagy váralja építésének eszméje, mely már eddig is eleget kísértett, az 1575-iki évben mind borzalmasabbban jelentkezett, míg végre a bányavidék s különösen Hont vármegye hódolatlan részének nagy romlására meg is testesült.

Igy már április 18-án Kovács Bálint csábrági kapitány Nagy Fábián helyettes kapitánynak és Varbóky Ferencnek Korponára azt írja, hogy most érkezett egy embere Nógrádból azon jelentéssel, hogy *a törökök a drégelyi palánk (Castell) építését már megkezdték, kimérték s már ásnak. Jó lesz ezt Forgách kerül. főkapitánynak tudtára adni.*

Ugyan az nap pedig Rubigallnak Selmece-re jelenti, hogy *a drégelyi törökök árkokat ásnak a faluban s csináltatják a palánkot, mivel az Ipoly vize nagy s már azon vannak, hogy a fát s más szükséges dolgokat szállíttassanak és sok fegyveres török lesz ott sátraikkal. A nógrádi bég Budáról a basától Vácra jött s komolyan fognak a munkához.*³⁾

Ápril. 29-én Selmec városa két levelet küld Kőrmöcnek, az egyik Korpona városától, a másik az oda való kapitányok-

¹⁾ Trautson latin levelének másolata 820.

²⁾ Bakabánya Selmecnek, december 5-én reggel 7 órakor. Ném. ered. 828.

³⁾ Mindkét levél német fordítása. 6. 870.

tól jött. Ezekből nyilván való, hogy nemcsak Korponát, hanem az egész bányavidéket nagy veszély fenyegeti. Nagyon óhajtandó, hogy küldessék ki egy követ Károly főherceghez, ki bejelentené az udvarnál a veszélyt és segítséget kérne.¹⁾

Május 20-án Keczler Euszták, korponai bíró a selmeci kamaragrófot értesíti ama gonosz hírekről, melyeket egy bizalmas emberétől nyert, hogy t. i. ezen a két napon jól vigyázzanak a korponaiak, mert a nógrádi bég teljesen el van határozva, hogy a várost tüzzel megtámadja.²⁾

Május 24-én Kovács Csábrágról ezeket jelenti Nagynak Korponára:

»Szolgálatomat írom kegyelmednek, mint uramnak sógoromnak. Egy bizott emberünk juta most. Azt mondá, hogy ma Hidvégen főznek ebédet az bégnek. Mind álgyük, tüzes szerzők készen vadnak. Tolna felől is onnand elöl az Patán im sokat az basa felhívata. Előszer Korponára mennek, azután Bozókra, Csábrágra és Kékköre. Korponát az ur (Krusich) kerte felől akarják ostromlani. Vigyázzon kegyelmed, uramnak (Krusichnak) is adja tudtára kegyelmed, Selmecre is. Isten tartsa meg etc. Datum Csábrág die 24. Maji Anno 1575.

P. S. Esmeg most más emberünk juta, bizonynyal mondá hogy az török elindúl, ma Hidvégen lesznek«.³⁾

Ugyanaz nap este 6 órakor a selmeci kém jelenti, hogy reggel saját szemével egy török sereget látott *Drégelyhez* jönni. Azért nagyobb biztonság okáért Drégelytől vissza az Ipolyon át Hidvégre, majd Drégelyhez futott, látni akarván, hova szándékozik a török. Nemsokára személyesen jött a nógrádi bég s mindjárt sátrat veretett. Azt is megtudta bizalmas emberétől, hogy hat bég jön ide, azonkívül a budai basa is itt lesz s hogy nagy számu lovas és gyalog török van itt.

A szebellébieknek, németieknek s más hódoltaknak halálbüntetés alatt meg lett parancsolva, hogy *fát hordjanak*. Az a hire is járja, hogy a török Bátot akarja megépíteni. Van nekik

¹⁾ Német ered. 869.

²⁾ Ném. más. 886.

³⁾ Más. 880. I.

3 falkonet-ágyújuk és sok lajtorjájuk. Figyelmeztetni kell a bátiakat, kiknek szölleik vannak, hogy jól vigyázzanak.¹⁾

Szintén az nap martonosi Ispán István kerületi helyettes főkapitány Léváról írja Korponára, hogy egy ember jelentése szerint *700 lovas és gyalog török Drégelyre jött, hogy Drégelyt építsék* és csak a budai basa megérkezésére várnak. Azért jó vigyázásban, felfegyverezve és készen legyenek. Levelét küldjék Szentantatra, Szásziba, Dobronyára és Zólyomba, hogy vigyázzanak. Most egy fogoly papot hoztak, kinek meghagyták, hogy parancsolja meg a falvaknak, hogy *holnap fát hordjanak Drégelyre.*²⁾

Este 8 órakor Bakabánya Selmecet értesíti, hogy Barbarich leveléből megérthették a rettenetes híreket és a török szándékát. Azonfölül bizalmas keresztény szomszédaik esküdteteket küldtek hozzájuk azon figyelmeztetéssel, hogy az Isten szerelmére vigyázzanak, mert a török elhatározott szándéka Bátot váratlanul megrohanni, bevenni és megerősíteni. Szükség esetén küldjenek nekik segítséget s maguk is megtesznek mindent az ellenség szándékának megghiúsítására.³⁾

Ugyanakkor Korpona tudatja Selmeccel, hogy hódolt parasztok jöttek azon jelentéssel, hogy *a törökök Drégelynél tábornot ütöttek s meg akarják kezdeni az új építkezést.*⁴⁾

Kovács meg Csábrágról ezt írja Nagynak Korponára.

»Szolgálatomot írom knek, mint uramnak sógoromnak. Ezt akarám knek tudtára adni. Most juta egy emberünk, ki azt mondá, hogy *az törek Drégelyen az város mellett vont sátort.* Vigyázzon ktek, amit értünk, mi es innen hirt teszünk. Isten tartsa meg kdet. Datum Chiabrag. 24. Maij Anno 1575. Kovács Balint.⁵⁾

Május 26-án Kovács a következő levelet küldte Fábiánnak:

»Szolgálatom ajánlását írom knek, mint uramnak sógoromnak. Ezt írhatom kdnak, hogy *az palánkot igen csinálják.*

¹⁾ 880. III.

²⁾ Ném. fordítás. 888.

³⁾ Ném. más. 880. II.

⁴⁾ Ném. más. 800. IV.

⁵⁾ Más. 880. V.

Tegnap kezdték csinálni, az therekek is csinálják, mint az szegénység. Az szécsényi és füleki bég is tegnap jöttek oda. Amint értjük, talán ma elvégzik az felállatását. Jó volna az bányákról kteknek népet kérni, mert talán valahova elmennek. Ki tudja szándékjokat. Továbbá az minémő ember felől írt kegytek, hogy köztünk vagyon, nem mehetünk végére. Jobban értse meg ktek, az kitől izenték. Talán eszébe jut az neve, hogy melyik volna. Isten tartsa meg kdet. Datum Csábrág 26 die Maij. 1575. Kovács Bálint. m. p.«¹⁾

Ugyanaznap Fábiánt a következőkről értesíti

»Szolgálatomat írom knek, mint uramnak sógoromnak. Mast juta egy emberünk Budáról. Azt mondja, hogy ezer jancsár jö fel, negyven zászlóval vannak. Ugyan ő maguk az törökök azt beszéllették Budán, hogy Korponára mennek, onnand feljebb is mennek hódoltatni. Az temesvári pasát is ide várják. Vigyázzon kegymed. Ez ember *Drégelyre* jött fel közéjük. Azt mondja, hogy *igen csinálják az törökök az kástélyt*. Az esztergomi bég is itt vagyon, szécsényi, füleki bég is itt vagyon. Isten tartsa meg k. Datum Csábrág 26. die Maij 1575. Kowách Bálint. m. p. Jó volna uramnak (Krusich) is tudtára adni, mert innend én nem tudok kitől uramnak írni. Ez hírt bizonyos emberünk hozta.«²⁾

Május 28-án Selmec azt írta Körmöcnek, hogy miután *Drégelynél a palánk minden ellenállás nélkül épül* s ennek következtében a bányavárosokat, kivált pedig, a mint a mellékelt levélből is látható, Bakabányát nagy veszély fenyegeti, mivel a palánk Nógrádnál 3 mérfölddel feljebb s hozzájuk közelebb fekszik és ha a felsőbb hatóságok nem gondoskodnak róluk, senki sem mehet ki sem a mezőre, sem pedig a szőlőhegyre, küldessék ki egy követ az udvarhoz segélyt kérni.³⁾

Jún. 1-én Bakabányánál 18, jún. 3-án pedig Szitnya vára alatt 17 kémkedő török mutatkozott egész szemtelenül.⁴⁾

Jún. 8-án a bányavárosok körmöci közgyűlésükből felírnak a királyhoz s panaszszal jelentik, hogy a keresztény név

¹⁾ Ered. 879.

²⁾ Ered. ad. 900.

³⁾ Ném. ered. 887.

⁴⁾ Selmec Körmöcnek jún. 3. Ném. ered. 902.

örökös ellensége, a török az Esztergom, Nógrád, Drégely, Szécsény és Fülek felé eső vidékeket a béke ellenére folyton háborgatja. A *nógrádi bég* az esztergomi és szécsényi bégek segítségével az iméht elmúlt napokban *Drégelynél* egy rájuk nézve káros *építkezéshez fogott*, mely Bakabányától alig 3 kis mérföldnyire fekszik és *az oda való templomot erős palánkkal veszi körül, melyben 2000 ló tartható s oly erős várrá építi, melyből minden oldalra, de kivált Korpona-, Selmec-és Bakabányára naponként biztos portyázást intézhet* s a mint szomszédaiktól, a hódolt falvak- és városkáktól értesülnek, még az is a szándéka, hogy Bátot, Zsembere és Szebellében több palánkot és erődöt akar építtetni, mihez nagy mennyiségű fakészlete van és naponként még mindig hordat. Azt is hánytorgatja szemtelenül, hogy Bakabányát az ő hatalmas császára neki ajándékozta s azért a polgárok kötelesek neki behódolni és adót fizetni, mert ha ezt nem teszik, akkor tüzzel és vassal keresi fel és engedetlenségükért úgy megbünteti őket, hogy sokan példát vegyenek róluk, amint a hozzájuk intézett fenyegető s Károly főherceghez felküldött leveléből kitünik.

Ha a török az építéssel elkészül, nem lesz többé biztos lakásuk, hanem mindennapi betörésekre, rablásokra és pusztításokra van kilátásuk, míg teljesen meg nem semmisíti őket. Mert *Drégelyből (Palánk)*, a még közelebbi Bátot, Zsembert és Szebellébet nem is említve, *az ottani törökök naponként három óra alatt elérhetik Bakabányát, Korponát; sőt Selmecet is s miután gonosz tettöket végrehajtották, még az nap zsákmányukkal akadály nélkül térhetnek haza.*

Ekkor sem a bányákban, sem a szántóföldön, de még házaikban sem lesznek biztosak, mert e városok teljesen nyíltak, fal és bástya nélkül s a hogy nekik biztos hírként jelentik, a törököknek a béke idején is meg van engedve, hogy 5 vagy 600 főnyi lovas csapatokban portyázhassanak, a merre akarnak s a mit megkaphatnak, vigyék el.

Végeink katonasága ellenben gyöngé, fizetetlen és egymástól szét van szórva s az év legnagyobb részén fűvellet és így az ellenségnek nem képes ellenállani és támadásait vissz-

szaverni. Maga Forgách kerül. kapitány, Krusich és más kapitányok segélykérés esetén erejükre utalják őket, mi ha lehetséges is volna, a kincstár szenvedné meg. A martalócok és emberrablók seregesen bolyonganak az erdőkben s a szegény munkás népet nemcsak titokban, hanem nyíltan, világos nappal is fogdossák és súlyos rabságba hurcolják.

A bányavárosok saját költségükön szívesen tartanának 2-300 puskást, de teljes lehetetlenség, mert harminc és ennyihány év óta, a hogy a török Budát (1541.) és Esztergomot (1543.) elfoglalta, annyit költöttek a hadügyre s a drága esztendőök is annyira igénybe vették őket, hogy teljesen ki vannak merülve. Azért kérik a királyt, hogy hagyja meg a kapitányoknak, hogy a huszárokat a füvelletésről rendeljék álomásaikra, tartsák együtt és rendszeresen fizetve legyenek, hogy szükség esetén tudjanak ellenállani az ellenségnek.¹⁾

Jún. 9-én Korpona értesíti Selmecet, hogy a szomszédok jelentése szerint a töröknek minden bizonynyal az a szándéka, hogy Szentantal és Zsibritó falvakat megtámadja és kirabolja. Félő tehát, hogy az ellenség, mivel *az építéssel (Palánk) kész*, nem fog nyugodni, hanem hova tovább fog igyekezni lábát megvetni.²⁾

Jún. 18-án Ketzler korponai bíró értesíti Salius János selmeci bírót, hogy a törökök tegnap a korponai határba törttek és a marhanyáját elhajtották. Most értesült az elfogott és elhurcolt személyek száma felől. Tíz idevaló személy és 2 vidéki asszony volt, kik a szőlőkben dolgoztak. Ezt várhatják naponként és minden órában, mivel *a török oly közel megfészkelte magát. Most már nem mehetnek ki biztosan a városból, mert a kegyetlen ellenségtől való mindennapi félelem és veszély nagy. Nem tudják, hogy ilyen állapot mellett hogyan miveljék földjeiket és szőlő hegyeiket honnan, egyedüli táplálékukat kapják.* Mindennek el kell pusztulnia.³⁾

Jún. 23-án Károly főherceg tudatja Korpona városával, hogy a mit *a Drégelynél épült új palánkról*, vajdájának hoz-

¹⁾ Ném. fogalmazvány 891.

²⁾ Ném. ered. 894.

³⁾ Ném. ered. 909.

zájuk f. hó 15-én intézett és meghódolásra felhívó leveléről, valamint a 18-án történt török betörésről és rablásról írnak, megértette. Nagyon csodálkozik, hogy oly szép számu, több mint 500 főnyi hadi nép mellett, mely felett Krusich János báró Korponán és Csábrágon rendelkezik, nem tudta az ellenség betörését megakadályozni és visszaverni. Azért meghagyta neki, hogy a jövőben szorgalmasabb levelezésben és vigyázásban legyen.¹⁾

Jún. 26-án pedig a főherceg megírta Musztafa budai basának, hogy ámbár néhányszor már átírt neki, hogy az összedőlt *drégelyi palánkot* restaurálja, anélkül azonban, hogy ebből, ha a mieink okot és alkalmat nem szolgáltatnak reá, ő felsége szomszéd helyeire és végváraira bármi veszély, vagy kár háramolnék, maga a tapasztalás napról-napra fényesen mégis másra tanít.

Mert nemcsak, a miről előbb írt neki, a bakabányaiaktól követeltetik igazságtalan adózás, hanem ujabban már a *drégelyi vajda* is ugyanazt követeli a korponaiaktól s alkalmatlan leveleivel rá akarja őket kényszeríteni, melyeknek ha nem engedelmeskednek, tüzzel és vassal fenyegeti őket, amint az ide mellékelt másolatból láthatja. Mivel pedig a korponaiak azt visszautasították és pedig méltán, a *drégelyi helyörség egyesülve a nógrádival* megtámadta Korponát s 10 polgárt és jobbágyot a szőlőkben elfogott s a korponai marhagulyát minden jog és fegyverszünet ellenére elhajtotta. Megkeresi őt tehát, hogy szüntesse be ezeket az erőszakoskodásokat, mert különben feljelenti őt a szultánnál.²⁾

Károly főherceg júl. 2-án tudatta Korponával, hogy jún. 24-én kelt levelüket s a *drégelyi vajda* újabb fenyegető s meghódolásra felhívó levelét megkapta. A vajda levelét elküldte a királynak, hogy a Portán levő követnek küldjék, másolatát pedig megküldte a budai basának azon felhívással, hogy alantás tisztjeit tiltsa el minden ellenségeskedéstől. Krusichot is újból felhívta, hogy jobban figyeljen a rábizott helyekre.³⁾

¹⁾ Ném. ered. a korponai levéltárban.

²⁾ Károly főhg latin levelének másolata a körmöcb. levélt. 908.

³⁾ Ném. ered. a korponai levéltárban.

Júl. 6-án a főherceg Körmöcnek s általa a többi bányavárosnak írja, hogy miután a törökök be nem tartva a fegyverszünetet, *Drégelynél bizonyos várat emeltek* s a legujabb hírek szerint Kékköt, vagy valamely más bányavidéki várat meg akarnak szállni, meghagyta Forgáchnak, hogy az ellenség törekvéseit minden erővel és iparkodással hiúsítsa meg. Azért parancsolja a bányavárosoknak, hogy mihelyt Forgách felhívja őket, minden haladék nélkül keljenek fel és fegyveres népökkel oda siessenek, a hova parancsolni fogja.¹⁾

Terünk nem engedi, hogy a törököt a szomszéd Nógrád vármegyébe kövessük és csak annyit jegyzünk meg, hogy júl 17-én megszállta Kékköt, hogy elfoglalása után Zólyomot, Korponát, Bozókot, Bakabányát és Csábrágot is bevegye. Romhányi Péter, kékkői kapitány hasztalan kérvén segítséget, 19-én kénytelen volt feladni a várat. Pár nap mulva, július végén, a Forgách parancsnoksága alatt Véghlesnél fekvő mintegy 10,000 emberből álló had szemeláltára, elbukott Divény és Somoskö is.

A nógrádi bég drégelyi helyettese, miként Korpona júl. 26-án a főhercegnek panaszkodik, Korponát is ismételve meghódolásra szólította fel, de mint annyiszor, eredménytelenül. A főherceg a szorongatott várost a ker. főkapitány védelmére utalta.²⁾

Kékkő, Divény és Somoskö elestével első sorban Zólyom vármegye volt veszélyeztetve, de a drégelypalánki törökök sem nyugodtak sokáig.

Szept. 11-én reggel már Bakabánya alatt portyáztak és két fiút vittek el. Barbarich utánuk sietett s négy lovat és fejet hozott haza.³⁾

Dec. 26-án a Hodrus melletti Irtványos faluból kilenc személyt hurcoltak el, a tizediket pedig levágták.⁴⁾

1576. évi február 24-én a selmeci kém jelenti, hogy a budaí basa szándékozik Bozókot bevenni s intézkedett is, hogy

¹⁾ Latin ered. a körmöci levélt. 910.

²⁾ Ném. ered. a korponai levélt.

³⁾ Selmec Körmöcnek, szept. 11es. te 8 óra. Ném. ered. 7.1004.

⁴⁾ Selmec Körmöcnek, dec. 31. Ném. ered. 1052.

az *Uj-Drégely-* vagy *Palánknál* levő hidat, melyet a múlt évben építtetett, annyira megerősítsék, hogy nagy ágyúkat lehessen rajta szállítani. *Palánkon is ez idő szerint sok török van*, saját szemével látta.

Jelenti továbbá, hogy Ferhát bég, kinek birtokában Nógrád és *Új-Palank* van, kötelezte msgát, hogy ha ez évben a bányavárosokat meg nem hódoltatja, a basa minden kegyelem nélkül élve megnyúzathatja.

A kém a Budáról Nógrádra menetelő 500 törökkel jött fel, kik Nógrádban maradtak, de helyörségnek be lesznek osztva Kékkőre és Divénybe s mihelyt kedvező alkalmuk kínálkozik, szerencsét próbálnak a bányavárosokon, kivált pedig Véghles és Zólyom táján.

N. jancsár azt is mondta neki, hogy a basa megígérte Ferhát bégnek, hogy ha a bányavárosokat meghódoltatja, a török császárnál pártolni fogja, hogy basává léptesse elő.¹⁾

Április 6-án jelenti, hogy Nógrádban lévén, a bég kérdezte tőle, otthon van-e Fántsy? Mire azt felelé, hogy nem tudja, mert Fántsy lakása félre esik az úttól. A bég erre mondá, hogy lehetetlen, hogy ne tudná, mert közel van (Bozók).

A bég könyörgött a szegény emberek érdekében, a kik az utakon kénytelenek kenyeröket keresni, hogy kár nélkül járhassanak. A bég biztatta, hogy ne féljenek, csak mondják meg, kinek az alattvalói és ne hordjanak fegyvert.

Kérdőzködött továbbá Németi felől, vajjon sok ház égett-e még benne? Mondá, hogy 35 ház égett meg. — Erre a bég: — az sok, nem volt parancsolvá nekik, hogy égessenek.²⁾

Május 28-án jelenti, hogy a bég még füveltet. A gyalogság azonban, mintegy 100 ember, a várban van (Nógrádon). *Palánkon vagy 100 lovas és 100 gyalóg van.*³⁾

Jún. 5-én jelenti, hogy midőn a pesti táborban a nógrádi bégnél volt, a bég a budai és temesvári basákhoz vezette őt.

¹⁾ 1075.

²⁾ 1088.

³⁾ 1090.

A budai basa kérdezte tőle, otthon van-e Krusich, és van-e kéznél hadi nép, vagy tábor? A kém mentegette magát, hogy nem tudja, mert ő neki nehéz munkája után kell néznie. Erre a basa két levelet adott át neki és szigoruan meghagyta, hogy a leveleket Krusichnak kézbesítse.

Jelenti továbbá, hogy a mint látta, Vác és Nógrád között egy forrásnál sátrakat vontak. Azt hiszik, hogy a basa ott fog egy ideig táborozni, mert csak a nógrádi bég van a két basánál és a szécsényi bégre várnak. Körülbelül 1000 emberük lehet.

Jelenti továbbá, hogy Vácon bizalmas embereitől megértette, hogy a basák és bégek ezen összejövetelét sok keresztény fogja megsiratni. Talán valamit titokban megtudtak.¹⁾

Jún. 7-én Selmec értesíti Körmöcöt, hogy a budai basa egy másik basával és 7 (?) béggel gyülekezik és Váctól feljebb húzódik, különféle helyeken hidakat veret, hol azelőtt nem voltak, a hódolt falvaktól sok szekeret követel be és sok fája van a várak építéséhez, Krusichnak pedig, ki jelenleg nincs otthon Korponán, hanem Bécsben, sáfára, Varbóky Eerenc jelentése szerint, megírta, hogy csak kedvtöltésből, a pompás viz kedvéért jött fel és miután többször írt neki, de ő a szentantaliakat nem engedi behódolni, azért többet nem fog írni neki ez ügyben.

Jó volna erről a kerületi főkapitányt értesíteni.

Most jött egy ökörhajtó azon jelentéssel, hogy midőn tegnap Kékköre jött, 500 lovas és gyalog érkezett oda. Ma reggel 8—9 óra között a szomszéd végeken, Korponán, Szásziban, Dobronyán, Zólyomban sok lövést hallottak; mire azonnal kiküldték a kémeket.²⁾

Jún. 23-án ugyancsak Selmec tudatja Körmöccel, hogy tegnap Bakabánya jelentette, hogy nagy veszélyben van. Be kellene ezt az udvarnál jelenteni, mert a törökök Korpona- és Bozóknál is naponként mutatkoznak és Bozókön nincs katonaság, sem kapitány, csak néhány hajdú és drabant; Korponán és Bakabányán sincs kapitány (Krusich, Fántsy, Bécsben van,

¹⁾ 1094.

²⁾ Ném. ered. 1095.

Barbarich meg áthelyezettett Zólyomba) és a huszások fűvel-
tetnek. Nagyon félő tehát, hogy a törökök felhasználják ezt a
nekik nagyon is kedvező alkalmat.¹⁾

Jún. 28-án erre a bányavárosok Körmöcön közgyűlést
tartván jelentést tettek Károly főhercegnek a nagy veszélyről.
Dobronya mezővárosát, mely zsarnoki betöréseikkel szemben
sokáig fenntartotta magát, most a törökök allandó rablásaikkal
meghódolásra kényszerítették. A budai basa Szentantalt fenye-
geti, hogy ha meg nem hódol, tüzzel-vassal emészti el. Az
egész vidéken, különösen pedig *Új-Drégelyen* (Palánkon) és
Nógrádon *nagy számú lovas és gyalog török van*, alkalomra
várva, hogy feléjük portyázzanak, Bakabányára vagy Korpo-
nára betörjenek és mindent levágjanak, feldúljanak és meg-
semmisítsenek. Korpona,- Bakabánya- és Bozóknál naponként
egész szemtelenül mutatkoznak s a nógrádi bég egyik szol-
gája által megüzente Fánccsynak Bozókra, hogy sokáig várta,
hogy a várat szép szerivel átengedi neki s mivel ez nem tört-
tént, meglátja, hogy kapja meg. — Kérik tehát a főherceget,
hogy a végekbe több, rendesen fizetett, élelemmel és munició-
val ellátott katonaság helyeztessék, kiváltképen Bozókra, Szent-
benedekre és Véghlesre.²⁾

Ez irányu kérelmeket ismételik a júl. 12-én, szintén a
főherceghez intézett iratukban, melyben azt is jelentik, hogy e
hó 10-én reggel 6 órakor *a drégelyi (palánki) és nógrádi tö-
rökök egész seregben* Bakabányához jöttek, a várost körül-
vették és sok embert, a kik a határba dolgozni mentek, meg-
sebesítettek, keresztülszúrták, levágtak s részben rabságba
hurcoltak, gondolván, hogy a polgárságot s a csekély gyalog
örséget kicsalják s a várost megrohanván beveszik. Nyebojszai
Balogh Lukács, az új kapitány lélekjelenléte azonban ezt
megakadályozta, ki kevés hajdújával s a polgársággal jó vi-
gyázásban volt s addig veretett riadót s tüzeltetett a palánkból
az ellenségre, míg vissza nem fordult s a három helyen felállí-
tott hátvédhez nem vonult.³⁾

¹⁾ Ném. ered. 1093.

²⁾ Ném. fogalm. 1102.

³⁾ Ném. fogalm. 1101.

Júl. 20-án a kém jelenti, hogy midőn e hó 17-én egy szekér rézzel Vácra ment, ezt azért tette, mivel megtudta, hogy a basa Vácnál a *Királykútnál* van. Tudakozódni akart ennek oka után. De ennek semmi különös oka nem volt.

Midőn azonban visszajöveit Nógrádra érkezett és tovább akart menni, a bégnek vele találkozó tolmácsa a béghez vezette és törökül bepanaszolta, miből kevesett értett. Erre a bég alfelére veretett s megmondta, hogy azért verette meg, mert sem a vajdánál, sem senki másnál nem jelentkezett s titokban akart tovább menni. Megmondotta továbbá, hogy valahányszor lovasait kibocsátja, a szebellébi, németii és ledényi emberek ezt mindjárt áruló módon tudtul adják Korponára, Csábrágra, Bozókra és Litavára. Meghagyta neki, hogy siesen haza és mondja meg a szebellébi birónak, hogy négy napon belül 400 frtot és egy vég zöld posztót szerezzen Nógrádra, azonkívül vajat és mézet, mert a basa vendége lesz. Ellenkező esetben baja történik.

A kém továbbá a váciaktól megtudta, hogy a basát várják s hogy előbbeni vendégsége 1000 frtjokba került, most sem fog kevesebbe kerülni.

Jelenti, hogy ott ált, midőn a bég a báti birónak megiratta, hogy jöjjön be a béghez, mert ha nem jön, akkor főzön, mert ő megy hozzá vendégségbe.

Jelenti továbbá, hogy sok rakás diófa fekszik Hidvégnél, melynek egy részét még a télen, másik részét pedig most hordták össze. A bég az összes ipolyontúli falvaknak meghagyta, hogy készüljenek s lássák el magukat eleséggel, néhány ipolyoninni falunak is ugyanezt parancsolta; egyik részét Bát erősítéséhez viteti, nagyobb részét pedig Nógrádra vagy Drégelyre (Palánk).

Ma reggel látta a törököket hátul a palánknál belovagolni 15 szegény és borzasztóan siránkozó fogolylyal.¹⁾

Július 27-én a kém jelenti, hogy a mult szerdán egész nap Nógrádon volt, a bégnek egy vég zöld posztót hozott s látta, hogy a bég szörnyen fel volt büszülve a törökökre, mi-

¹⁾ 1098.

vel az Illésről elhurcolt foglyokon nem tudtak megosztzkodni.

A kémre is megdühösödött, hogy oly goromba posztót hozott neki és mondá: — Azt hiszed, hogy én kanász vagyok, hogy oly rossz posztót hoztál nekem? S tovább folytatá: — Te gyakran bejössz és ismét elmégy és sem nekem, sem pedig az én vajdámnak nem szólsz erről semmit. — Erre botot hozatott s megverette őt, azután pedig meghagyta neki, hogy fogja a posztót, vigye vissza haza, menjen Bécsbe s olyan posztót hozzon neki, a milyen rajta van, szépet, rövid szőrűt. És tovább mondá: — Te kutya, most iratok levelet Bakabányára, hogy 8 napon belül bejöjjenek és hódoljanak meg. Ha nem jönnek, a tövig hamuvá égetem őket! — A kém mindkét parancsra nézve mentegette magát, ahogy csak tudott s nagyon esedezett elbocsáttatásáért. Ez azonban nem segített volna rajta, ha más törökök meg nem könyörülnek s érte közben nem járnak. Heder csausz, aki jól tud németül, magával vitte a kémet a bégtől s mondá: — Menj le s ne nézd, hogy a béget az ördög szállta meg. — A bakabányaiakhoz szóló levelet illetőleg más törökök is mondták, hogy jó lesz a bátiakkal tovább vitetni.

A kém azután estefelé látta, hogy a török sereg Nógrád-ból kivonult, először a gyalogság, azután pedig maga a bég 300 lovassal s egyenesen a Szécsénybe vezető útra keltek.

Biztosan állítja, hogy mind a két bég, a nógrádi és szécsényi, személyesen itt volt s három erős lovas és gyalog csapatuk volt, egy Korpona, egy Berencsfalu s egy Zsibritó ellen.

Jól kell vigyázni Szentantatra és Szitnyatóre, mert bizonyonnyal néhány nap mulva felkeresik e falvakat.

Egy török bizalmasan beszélgetett a kémmel s mellé egy padra ülve kérdé: — Ismered Palásthy Benedeket? — Mire a kém felelé: — Igen! — A török folytatá: — Én foglya voltam, jó uram volt. Barátom, mondd meg neki, hogy Bozókra jól vigyázzanak, mert megpróbálják.¹⁾

Hogy a szegény kém jól volt értesülve, mutatja az, hogy júl. 27-én reggel nagyszámu lovas és gyalog török sereg 3

¹⁾ 1169.

tartalék csapat hátrahagyása mellett Zsibritó falvába tört és azt templomával együtt teljesen elhamvasztotta, a szegény népet pedig részint levágta, részint rabságba hurcolta.¹⁾

Júl. 30-án Bakabánya értesíti Ujbányát, hogy azt a rettenetes értesítést vette, hogy a törökök rövid időn belül, tüzzel megtámadják s miután *Drégelynél (Palánk) mind együtt vannak*, ne hagyja segély nélkül.²⁾

Aug. 9-én Selmec tudatja Körmöccel, hogy a kém tegnapi jelentése szerint a nógrádi bég Oroszínál gyülekezik és várja a budai- és pestieket, hogy azután felfelé Bakabányára vagy máshová törjön.³⁾

Aug. 27-én pedig értesíti, hogy a mellékelt hírek szerint a budai basa Nógrádba jött s hogy kár nélkül el nem megy, annyi bizonyos. Azért gondoskodni kell segítségről. Selmec 25 embert küldött Bakabányára, mivel azonban az ellenség szándéka ismeretlen, jó lesz mindenütt vigyázni és előintézkedéseket megtenni.⁴⁾

Ugyanaz nap Krusich János báró Korponáról tudtára adja Besztercebányának, hogy a budai basa *Drégely (Palánk)*, Szécsény, Kékkő, Divény és Füleek végvárait akarja vizsgálni s az éjszaka Nógrádon lesz. Nem kell neki hinni, mert ezen ürügy alatt kárt tehet. Azért mindenütt vigyázni kell.⁵⁾

Aug. 28-án Selmec azt írja Körmöcnek, hogy a basa ma Ságnál táborozik, hogy a következő napon Bakabányát megrohanja.⁶⁾

A basa aug. 29-én Kékkön volt és szept. 2-án Divényről haza ment.⁷⁾ Útközben azonban Bakabányát kemény hangú levélben felhívta, hogy hódoljon be.⁸⁾

¹⁾ Selmec Körmöcnek, júl. 28. Ném. ered. 1108.

²⁾ Ném. ered. 1106.

³⁾ Ném. ered. 1104.

⁴⁾ Ném. ered. 1137.

⁵⁾ Ném. más. 1133.

⁶⁾ Ném. ered. 1138.

⁷⁾ Krusich levele Besztercebányának. Korpona, aug. 29. Ném. más. 1136. Barbarich levele a bányavárosok körmöci közgyűléséhez. Zólyom. szept. 3. Ném. ered. 1131.

⁸⁾ Selmec Körmöcnek, szept. 10. Ném. ered. 1146.

A sok rablás, dúlás és fenyegetésre Károly főherceg Forgách Simon dunáninzeni ker. főkapitány rendelkezésére 200 új puskást bocsátott, kik közül a főherceg parancsára 50-et Szent-antalra, 50-et Bakabányára, 50-et Libetbányára és 50-et Breznóbányára helyezett.¹⁾

Október 13-án a kém jelenti, hogy tegnap a nógrádi bég magához hívatta őt s így szólt hozzá: — Azért hivattalak, elmégysz Korponára és Bakabányára, és adok neked leveleket és jelentsd meg a bírácoknak, hogy ha be nem jönnek és meg nem hódolnak, akkor másképen járok el. — A kém mentegetődzött s könyörgött, hogy a bég vegye le róla, szegény emberről ezt a veszélyt, mert Korponán van egy szigorú úr, t. i. Nagy Fábán. Attól fél, hogy azért keményen fog vele bánni. Bakabányára messze volna mennie s ott egészen ismeretlen. Küldje el tehát ő nagysága az ide szóló levelet valaki más által. Erre a bég felmentette őt a bakabányai levél vitele alól, de a korponait magával kellett vinnie s meghagyta neki, hogy három napon belül hozzon választ. Ha a korponai bíró (Wildt Mátyás) be nem jön és nem szolgál, úgy jár, mint a zsbiritóiak jártak. Erre a levelet egy más személy vitte el a korponaiaknak, ő pedig hazajött ezeket jelenteni.²⁾

A mint Krusich János okt. 14-én Szitnyán (Ezlesperg) Selmec városától a kém jelentéséről és a bég leveléről értesült, rögtön értesítette a várost, hogy még ma, vagy holnap lemegy Korponára és Csábrágra intézkedni és örködni.³⁾

Korpona városa a bég levelét e hó 14-én felküldte Károly főhercegnek Bécsbe és segítséget és oltalmat kért. Ernő főherceg f. hó 24-én értesítette a várost, hogy a bég levelének másolatát elküldte a budai basának, az eredetit pedig Ungnad Dávid bárónak, a Portán levő követnek; az előbbit intette, hogy tiltsa el a béget a fenyegetésektől s reméli, hogy a basa számára küldött ajándéknak is lesz fogapntja.⁴⁾

¹⁾ A főherceg parancsa. Bécs, szept. 17. Ném. más. 1156.

²⁾ 1157.

³⁾ Ném. más. 1159.

⁴⁾ Ném. ered. a korponai levéltárban.

Októb. 28-án Krusich újból írja Ernő főhercegnek, hogy a törökök nem hagyják abba az erőszakoskodásokat. Most legujabban is Kecskés falvát perzselték fel s Korpona és Bakabánya városait fenyegetik, hogy ha meg nem hódolnak, lángba borítják. Utasítást kér tehát, hogy a környékbeli kapitányokat és tarjáni Nagy Fábián korponai kapitányt kioktathassa, mihez tartsák magukat.¹⁾

1577. március 15-én Bakabánya Selmecnek azt írja, hogy a bakai kapitány írott és szóbeli jelentést kapott, mely szerint a törökök Dréglcynél (Palánk) és Nógrádnál erősen gyülekeznek ostromlajtorjakkal és más hadi szerekkel. Az éjszaka is vagy 1000 ember érkezett, a jelentés szerint szándékuk valamely várat vagy más hasonlót megtámadni. Mivel pedig ravaszok és gyorsak és senki sem tudja, hova szándékoznak, vigyázzanak a figyelmeztető lövésekre és őrtüzekre s ne hagyják őket szükség esetén segítség nélkül. E télen néhány itt szolgáló hajdú és egy zászlótartó Nógrádba a törökökhez szökött. A basa kihirdette, hogy a törökök harcra készüljenek.²⁾

Márc. 21-én Selmec kéri Körmöcöt, hogy miután az a hír járja, hogy a török a *szénavári palánkot*³⁾ felépíteni szándékozik s már fát is hordat, valamennyi bányaváros nevében jelentse be azt a kerületi főkapitánynak s az udvarnak.⁴⁾

Április 6-án a törökök Bakabányánál portyáztak, de az ottani huszárság visszavetette őket, sőt közülök néhányat el is fogott.⁵⁾

Április 14-én Bakabánya értesíti Selmecet, hogy a szebellébi bíró két embert küldött oda, kik tegnap Nógrádról haza érkeztek. Ezek óva intik a városbelieket, hogy jól vigyázzanak magukra s azt is mondják, hogy ha azon törököket, kiket a bakabányai huszárok a csatározás után fogtak, nem bocsátják szabadon, akkor a bég tüzzel támadja meg őket.⁶⁾

¹⁾ Ném. más. a körmöci levélt. 1158.

²⁾ Ném. más. 1191.

³⁾ »Das Castell zu Senohradt auffzubawen vorhabens ist.«

⁴⁾ Ném. ered. 1168.

⁵⁾ Selmec Körmöcnek, ápril. 8. Ném. ered. 1169.

⁶⁾ Ném. más. E. 1191.

1578. február 23-án éjfél után 2—3 óra között Bakabánya város polgárságát az őrség lövései verték fel. Két zászló török, mintegy 400 lovas ugyanis a város alá jött s a Tót-Baka feletti városi malmokat megtámadták, kirabolták és felgyújtották, úgy hogy közülök három és a kohó leégett. Valamit megmentettek, hanem az öröket elhurcolták s egyet levágtak, kit ma eltemettek.¹⁾

Márc. 2-án a nógrádi bég két báti és két felső-tótbakai embert küldött Bakabányára azon szigorú izenettel, hogy ha a malmok és kohók után nem fizetnek neki adót, nem nyugszik, míg teljesen fel nem perzseli a többi malmokat is és mindent el nem pusztít. Egyuttal megakadályozza, hogy a malmokba, bányákba, a határba, szőlőkbe és Bátba menjenek.²⁾

Júl 7-én mintegy 1500 török jelent meg Korpona alatt, honnan számós embert vittek fogságba és sok marhát zsákmányoltak. A szerencsétlenséget nemcsak a város és kapitánya jelenfette be az udvarnál, hanem a bányavárosok is.

Júl 15-én a bécsi hadi tanácsból Ernő főherceg valamennyinek felett, csodálkozását fejezi ki, hogy 1500 török hirtelenül megközelíthette a várost s oly erős betörést intézhetett. Meghagyta Nagy Fábiánnak, hogy a huszárokat rendelje be a fűveltetésről és máskor jobban vigyázzon.

Szigorú hangon fog iratni a budai basának, hogy máskor ne szegje meg a békét, az elvett barmot és elhurcolt embereket adassa ki. A korponaiak ne veszítsék el bátorságukat, hanem mint eddig, maradjanak hivek s tegyenek meg ezentúl is minden lehető védelmőkre.³⁾

Ugyanaz nap, midőn a főherceg és a bécsi tanács a korponai betörést tárgyalták, a *nógrádi* és *palánki törökök* mintegy 200-an reggel 8 és 9 óra között betörték a bakabányai határba, hol 3 asszonyt elfogtak és rabságba vittek. A

¹⁾ Bakabánya Selmecnek, febr. 23. Ném. más. 1198.

²⁾ U. a. Körmöc, Selmec, Besztercebányának. Ném. ered. 1208.

³⁾ Ernő főhg válasza a bányavárosoknak. Ném. ered. 1264. Korpona városának. Ném. más. 1263.

nógrádi bég a hódolt parasztoktól megüzente a városbelieknek, hogy ha meg nem hódolnak, nem ereszi ki őket a városból¹⁾

Júl 23-án Selmecbánya értesíti Körmöcöt, hogy a mult vasárnap éjjél előtt a város feletti réteken a martalócok 3 fiút levágtak, kik lovakat legeltetve egy szénaboglya tövében aludtak, 5-öt, kik elfutottak, erősen megsebesítettek és 3-at fogóságba hurcoltak.²⁾

Szeptember 1-én Bakabánya még rémesebb dologról tett jelentést két levelében Selmecnek. Az elsőben reggel 7 óraker azt írja, hogy éjjél után 2 órától 7-ig Léván nagy és kis ágyúkból szakadatlanul löttek s nagy tűz látszott és még látszik. Félő, hogy a törökök a várat, vagy a várost megszállták és ostromolják, mert sok puskalövés is hallatszott. A városi lovas és gyalog helyőrség elment segítségül, úgy hogy a várost csak a polgárság őrzi. A másodikban d. u. 2 óraker pedig értesíti, hogy a katonaság Léváról hazajött azon jelentéssel, hogy 3000 lovas és gyalog török volt Lévánál, köztük volt kocsin az esztergomi és nógrádi bég is. Az alsó külvárost felprédálták s az ottani gabnaasztagokkal együtt elhamvasztották. A kiket a szegény népből és cséplőkből értek, néhányat levágtak, néhányat pedig elhurcoltak s részben elégettek. Dobó Ferec márháját is elhajtották. Azután a jancsárok egy más, palánkkal körülvevett városrészt rohantak meg, de a sűrű tüzelés visszavetette őket. A bakabányai katonaság, mely segíteni akart a lévaiaknak, midőn megtudta, hogy negyedmérföldnyire nagy jancsár csapat leselkedik rája, Solymos felé vonult és midőn a nagy lödőzés megszűnt, s a törökök elvonultak, hazafelé indultak.

Mondják, hogy sok török sebesült meg s lövetett agyon, de valamennyit a kocsikra rakták s elvitték; mindjárt az első támadáskor egy zászlótartójuk esett el.³⁾

Szept. 14-én reggel 4 óraker néhány török Hegybányát támadta meg, de ellenállás folytán, melyet a négy selmeci dra-

¹⁾ Bakabánya Ujbányának, júl 21. Ném. ered. 1243.

²⁾ Ném. ered. 1239.

³⁾ Az első levél d. e. 11 óraker érkezett Selmece. Ném. ered. 1234. A másik este 9 óraker ért oda. Ném. ered. 1252.

bant a külső — Selmecbánya város által a faluban épített — kapunál kifejtett, nagyobb kár nem történt; 3 házat felgyújtottak, egy drabantot lelőttek, egyet lövéssel halálosan megsebesítettek. A drabantok is azonban két törököt lőttek le.¹⁾

1579. márc. 6-án Ernő főherceg felhívta Selmec városát, hogy védelmére tornyokkal (kapuk) és kőfallyal vegye körül a várost.²⁾

Ez évben Korpona és Bakabánya erődítése is nagyban folyt, még pedig elég békében, mert eltekintve a néhány nyugtalanító hírtől, Hont vármegye hódolatlan részei 1579-től kezdve vagy három évig meglehetősen nyugalmat élveztek. A mieink építkezésével szemben azonban a török is újabb erődítésekre gondolt.

Igy 1581. júl. 8-án Bakabánya azt írja Selmecnek, hogy Ispán István értesítése szerint *a törökök Szobnál egy új palánkot akarnak építeni*. Valahogy meg kellene ezt akadályozni.³⁾

Júl. 14-én a Körmöcchez intézett levélben az új palánk nevét is említi. A török egy Domaschki (*Ipoly-Damásd*) nevű palánkot épített s amint megbízható emberek jelentik, az ellenség már erősen gyülekezik is benne és 18 ágyúja van ott. *Pásztót is akarja erődíteni s mihelyt a két palánk készen lesz, szándékozik Léva várát bevenni*, mely nem a császáré, hanem Dobó Ferencé; ép úgy, mint bevette Balassa János várait: Kékköt és Divényt. Tegnap este Ispán Léváról értesítette Pogrányi Benedeket, a bakai kapitányt, hogy az egyik palánk már kész, és hogy a budai basa személyesen jön néhány száz jancsárral a táborba.⁴⁾

Ugyanaz nap Barbarich Zólyomból Basztercebányával szintén tudatja, hogy *a damásdi palánkot a török megépítette*.⁵⁾

¹⁾ Selmec Körmöcnek, szept. 15. Ném. ered. 1253.

²⁾ Selmec városi levélt. Közli Péch i. m. 298. l.

³⁾ Ném. ered. 8. 1370.

⁴⁾ Ném. ered. 1365.

⁵⁾ Ném. más. »Dann der Kastell ist schon fertig und Türken schon darinnen sein.« 1369.

Júl. 18-án Bakabánya azonban azt írja Körmöcnek, hogy az ellenség a kástélyon, vagyis palánkon még épít s mindig több fát hordat, oda és rendezkedik benne. Vajjon fog-e még más erődöt is építeni, nem tudni.¹⁾

1582. máj. 31-én Summer Gergely és Pál testvérek Korponáról értesítik a körmöci bírót, hogy kereskedői ügyeikben nem mehetnek Körmöcre, mert igen bizonytalan az út. A törökök most már másod ízben keresték fel a várost, t. i. a mult kedden Korponánál néhány embert fogtak el s vittek fogságba és ma éjjel is egészen közel voltak a városnál.²⁾

November 5-én egy nagy török sereg megrohanta Korponát, melynek katonasága és polgársága hősi védelmében érzékeny veszteséget szenvedett ugyan, de a török véres fej-vel kénytelen volt a várostól visszavonulni. A korponaiakból 207 ember részint elesett, részint pedig fogságba került.³⁾

Korpona városa a nevezett ütközetről még nov. 17-én is a következőket írja Selmecnek:

»Uraságtok jól tudják, mily nagy kárt tett az ellenség városi és hadi népünkben, melyben a gyalogosok majdnem nagyobb része városi embereinkből került ki, úgyannyira, hogy most a gyalogságból kevés áll rendelkezésünkre.

Mivel pedig a véghely most teljesen elerőtlenedett s őrséghez nehezen jutunk, különösen miután uraságtok gyalogosaikat ismét elviszik innen, kérjük uraságtokat, hogy tekintve a nagy veszélyt, melyben nemcsak mi, hanem kedves szomszédaink is éjjel-nappal lebegnek, írják meg a többi bányavárosnak is, hogy érdekünkben kérelmezzenek ő felségénél és a főhercegnél, hogy e véghely újból hadi néppel megerősítve és jobb fizetéssel ellátva legyen és ne maradjon továbbra, is ily veszélyben.«⁴⁾

¹⁾ Ném. ered. 1368.

²⁾ Ném. ered. 1391.

³⁾ »1582. den 5. Novembris bey Karpfen etwa 207 der unsern von Türken zum Theil erschlagen, zum theil gefangen worden.« — Kirchenhistorien. — A besztercebányai városi levéltárból közli Sasinek F. V. Slov. Letopis. III. köt. 285. l.

⁴⁾ Ném. ered. 1396.

1583—1586-ban a törökök a zólyommegyei Dobronya, Szászi és Véghles vidékére fordították minden figyelmüket és intéztek betöréseket.

1586. dec. 29-én azonban már a *nógrádi-palánki törökök* feljönnek Selmec alá és két izben nagy kárt okoznak a városnak, sőt Szitnyatőről 13 embert elhurcolnak és egyet levágnak.¹⁾

1587. Jún. 22-én a Selmec melletti Irtványos faluba törtek és nagy kárt okoztak.²⁾

1588. július 3-án a szitnyatóiek Nógrádból a következő két levelet kapták:

»Ez levél adassék a szitnyatói birónak és esküdteknek kezeiben.

Ti szitnyatóiek, kik vagytok, ti láttátok mind a lovagokat, amint hozzátok jöttök; láttátok továbbá a ti lovaságtokat és egészen készen voltak, hogy titeket kjiégessenek, de én nem engedtem, mert én előbb írtam nektek, de ti nem jöttetek be azon időben. Szeffer aga lovag 40 lovaggal innen Nógrádból hozzátok jött és egyiketeket, Mártont ide hozta és itt Nógrádon eladta. De én nektek most azt írhatom, hogy ha ti bejöttök, jó; ha nem jöttök, Szeffer aga lovag nem fog reszteni nógrádi lovasságával ismét oda menni. Látván ezen levelet, jöjjetek be; ha nem jöttök be, hitemre és tisztességemre a kit kapathatok, megkapom és falutokat megégetem és jószágokat a mezőn levágom. Megértettem, hogy ti a kohókban alusztok, de egy éjszaka a kohók szükek lesznek nektek és meghigyjétek, hogy ha én titeket felkereslek, Selmec városának is kára esik. Ti eddig nem hisztek nekem, ha azt írom nektek, hogy oda megyek, immár többet nem írok nektek, hanem karddal akarok azután veletek beszélni. Ezen levelet szelci alattvalómmal küldtem, ezzel küldjétek nekem a választ is. Ha bejöttök, hitemre és tisztességemre, ne féljétek. Eddig az irtványosiak voltak pajzsotok, hanem azok a jámbor emberek bejöttek. Ti vagytok a bányák pajzsa. Azt is

¹⁾ Ernő főhg levele a 7 bányavárosnak, Bécs, 1587. jan. 5. Ném. másolat. 9. 1610. Selmec Körmöcnek 1587. jan. 12. Ném ered. 1611.

²⁾ Selmec Ernő főhgnek. jún. 26-án Ném. más. 1631.

megértettem, hogy kerítést akartok a falu körül csinálni. Hiszem, hogy kijöttök a földre aratni és szántani, akkor jól megtalállak benneteket. Én nem leszek oka. Isten előtt nektek kell majd felelnetek, ha valami nyomorúság esik rajtatok. A ti falutokból van itt egy, Márton. A lovagok eladták őt és a szent-antali. Isten veletek. Heder, nógrádi vajda.«¹⁾)

»Ezen levél adassék a szitnyatói birónak és esküdteknek kezeiben.

Ti szitnyatói birák és esküdtek, mily gyakran irtam én már nektek leveleket. Már nem írok nektek több levelet. Most tudotokra adom, hogy jöjjetek be hozzám, mert hitemre és tisztességemre, barmaitokat levágom, feleségeiteket rabságba hurcolom és házaitokat felperzselem. Továbbá midőn Szeffer aga lovag 40 lovaggal nálatok volt, lángba akarta borítani házaitokat, de én nem engedtem, mert vártam, hogy bejöttek hozzám. Jól mondta nekem Márton, a kit elfogtunk, hogy a hol háltok, eddig éjjel féltetek, de most már félni fogtok nappal. Én megtanítlak, úgy hogy az egész környék okuljon rajtatok. Én néhányszor mondtam, hogy oda megyek, de ti nem hittetek, most már láttátok. Most is mondom, hogy oda megyek s meglátjátok, ha Isten egészséget és jó szerencsét ad, megmaradhattok-e ottan, vagy sem. Én nem akarok Isten előtt felelős lenni, mert én már figyelmeztettelek néhányszor. Ti lesztok felelősek Isten előtt, mert én bízom Istenben. Vagy ti Szitnyatön, vagy én Nógrádon.

Én nógrádi Heder vajda, Nógrádon lakozó.«²⁾)

1589. jún 17-én Ernő főherceg Bécsből azt írja Korpona városának, hogy f. hó 11-iki leveléből részvétellel értesült a betörésről, melyet a törökök ellene intéztek s hogy néhány emberét elhurcolta. Utasította kapitányát, hogy a jövőben jobban vigyázzon az ellenség betöréseire s védelmezze a rábizott várost.³⁾)

1590. január 27-én Bajcsy János csábrági kapitány Pogrányi Benedek korponai főkapitánynak a következő két levelet küldte:

¹⁾ Ném. fordítás. 1676. A.

²⁾ Ném fordítás. 1676. B.

³⁾ Ném. ered. a korponai levéltárban.

»Szolgálatomat írom kegynek mint bizodalmas uramnak. Ma kapu betételikor érkezék egy emberem, ki azt beszéllé, hogy az törökök Budáról ide fel sokan takarodtanak Váccá és ma reggel minden végekben, mind Szécsényben, Nógrádban, *Palánkban erősen löttének*. Az lovas uraimban bocsátottam vala ma ki 18 lovagot Nyékekre (Alsó- és Felső —), hogy azok is keröljönnek, halljanak, értsenek. Im ez órában érkezének haza, kik azt beszélük, hogy ő nekik is ezen hírt beszéllették és az falukból szánakot (szánokat) is küldtek ma be, az nyékiek is küldöttek és azt is hallották, hogy az török Vadkertnél gyűlne. Immár hova vagyon szándékjok, nem érthetjük. Azt is beszélük, hogy az nógrádi bég mivelhogy az éjjel Oroszfaluban (Orosziban) hálna, azért ezeknek valahova vagyon szándékjok; de nem késnek, hanem elmennek. Azért kmed mindenfelé, az hova illik, adjon hírt hamarsággal. Az minémő levelet kdnek írt volt Sibrik (Gáspár, bakabányai kapitány) uram mi felölünk, az is igen forog elmémben. Jó volna kdnek az ország kapitányának (Pálffy Miklós báró dunánneni generális Érsekujvárott) is mindjára irnia és bizonyos embertől elküldení. Ha azután is mi hirem leszen, kdnek tudtára adom. Az Úr Isten tartsa meg kdet jó egészségben. Datum Csábrágh 27. January 1590. Bajcsy János kdnek öröme szolgál. — Buday (János) uramnak írjon kd, hogy küldjön valami gyalogot be. Lám elég vagyon Selmecen.«

»Szolgálatom ajánlásának utána. Az kd levelét és mind az Buday uramét megértettem. Azt hírt sem az előtt, sem most semmire nem vöttük és elég szorgalmasan vigyázunk, de tudja kd az mi erősségünket és mind sok voltunkat. Jó volna kteknek valami segítséget ide rendelni, ha többet nem, csak mintegy háromszáz gyalogot Korponárúl és Selmecről. Irjon kd mindenfelé. Bizonyosképpen lássák, minekünk csak életünkben jár, de az bányaságnak és országunknak vesztésében jár. Csábrágh. 27. January, 10 órakor 1590. Bajcsy János kdnek szolgál.«¹⁾

A következő nap Nagy Ferenc vicegenerális pedig Sibriknek Bakabányára ezeket írja:

¹⁾ Mindkét másolat. a kőrmöci levélt. 10. 1729.

»Szolgálatomat írom kednek, mint jóakaró uramnak, Istentől kívánok kednek sok jókat megadatni. Továbbá azt akarám kednek tudtára adnom, hogy megérkezém, annak utána érkezének valami emberim Pest felől, kik azt mondják, hogy Pestnél az mezőben tegnap három órakor láttak sok törököt, mind lovagot, gyalogot, hogy ott az mezőben letelepedtek volt. Más emberem érkezék Esztergomból, az ki azt mondja, hogy szemével rá nézett, hogy tegnap az török az sajkákon s mind pengig az szárazon Vác felé mentek alá. Azért mi szándékok, azt nem tudjuk, hanem vigyázunk. Ha ked Selmechről száz gyalogot kéretne Bakára, ismét ha az újbányaiakat is hozzá hivatná ked, jó volna. Ked Pogrányi uramnak is adja tudtára ez híreket. Én az úrnak (Pálffy) ő nagyságának is tudtára adtam. Isten tartsa meg kedet. Költ Léván cseterteken 1590. Nagy Ferenc. — Továbbá ezeket ez híreket értvén, azt törököt, kit mostan fogtak, az visegrádi agát kérdeztem. Az török mondja, hogy általánfogva Bára jönnek az sokadalomra, ismét Tót-Bakára. Azért az urnak ő ngának is mindeneket tudtára adtam vala. Mit ő nga parancsol, mihez tartsuk magunkat, tudtára adom kednek. Azért ked ezeket ez híreket mindenüvé tudtokra adja, hogy legyenek készen.¹⁾

Ez évi tavasszal Bory Mihály bakabányai hadnagy nagy összeütközésre adott okot a magyar és török végbeli katona-ság között.

Midőn t. i. *Ibrahim agával, a palánki török lovasság parancsnokával* néhány fogoly kicseréléséről tárgyalt, oly veszedés támadt köztük, hogy egymást írásban párviadalra hívták ki. Mivel azonban ez a béke értelmében mindjárt nem történhetett meg, Ibrahim erre engedélyt kért Ferhát budai basától. A nyert engedély folytán Pálffy Miklós dunáninneri kerületi főkapitány is megengedte Borynak a párviadalt, de csak oly feltétel alatt, hogy Ibrahimot csupán 100 török lovas kíséрге el a bakabányai mezőre.

Sibrik Gáspár bakabányai kapitány május 12-ikére tüzte ki a párbaj napját.

¹⁾ Másolat 1732.

A mieinkből eljött Pogrányi Benedek korponai főkapitány, Nagy Ferenc lévai vicegenerális, Érsekujvárból Thurzó Gyögy (a későbbi dunáninneri főkapitány és nádor), Révay András, Dúló György, Borbély János és a bányavárosi gyalogság tekintélyes számban. — A török részről Hasszán aga Csákvárról a *palánki* és becskei *törökökkel* kísérte el Ibrahimot.

Ezen közben történt, hogy nem készakarva, hanem véletlenül, több mint 100 török érkezett. Hasszán aga nagyon meglepetődött, hogy nem készakarva, hanem véletlenül lépte át a török lovasság számát, mert eljövén az Ipoly vizéhez, megolvasta számukat s a százon fölül levőket visszakergette, és pedig nemcsak szóval, hanem veréssel is, és hogy csak néhány kíváncsi legény, előre és utána menve, csatlakozott a századhoz, kik azonban nem lesznek többen 10-12-nél. Kérte tehát a magyar tiszteket, hogy ne vegyék ezt tekintetbe. Pogrányi és Sibrik kijelentették, hogy ettől eltekintenek és hogy nem tudják be Hasszán cselvetésének.

Erre azonban Bory megtudta, hogy Ibrahim oly lovon ül, mely rüg és harap, úgy, hogy ha az ellenfél lovasnak, vagy lovának valamely tagját megkapja, addig el nem ereszti, míg szét nem tépi, vagy el nem szakítja. Borynak tehát kellett volna nemcsak Ibrahimmal, hanem lovával is küzdenie. Minnek folytán Bory megmondta, hogy nem hajlandó vívni, ha Ibrahim más lóra nem ül. Midőn pedig Ibrahim ezt nem akarta megtenni, több órai veszekedés támadt, minek az lett a vége, hogy a párbaj abba maradt és a törökök Pogrányi beleegyezésével haza felé indultak.

Midőn a törökök elmentek, az érsekujvári lovasság hirtelen megtámadta őket. Ezek gyengébbeknek érezvén magukat, futásnak eredtek, melyben a mieink sokat, köztük néhány tekintélyes vitézt — részint levágtak, részint foglyul ejtettek s a többit anyira szétszórták, hogy csak néhány nap múlva tudták magukat összeszedni; pedig Pogrányi szóval és kézzel, sőt karddal is igyekezett a mieinket visszatartani az Ibrahimnak adott szó elleni tisztességtelen harctól. Ily módon a korponaiakat visszatartotta, de a többieket nem tudta visszatartani, kik a futó és Isten- és emberségre hivatkozó törökö-

ket irgalmatlanul vágták és üzték egész Bessenyődig és a zsemberi kastélyig. Közülök levágták Sabánt és Kurtot, híres lovagokat s velük más 60-at, azonkívül 14-et elfogtak, köztük Alegust a gyalogsági parancsnokot. Maga Hasszán és Ibrahim is alig tudtak néhány emberökkel megmenekülni. A futó Ibrahim azonban zsákmányul hagyta hírhedt lovát, mely megakadályozta a párbajt.

Ez esemény nagyon fölbőszítette a törököket, kik azzal fenyegetődztek, hogy az eddig megkimélt Bakabányát elhamvasztják. Ferhát is isszonyuan megboszulta volna magát, ha a béke némileg vissza nem tartotta volna őt boszuja végrehajtásától. Mindazáltal éles hangú levelet írt Ernő főhercegnek és Ungnad Dávidnak, követelvén, hogy az elfogott katonák és lovak adassanak ki és a bünösöket a legszigorúbban büntessék meg. Mire ezek nyomban tudtára adták, hogy a dolog kellemetlenül érintette őket, az elfogott emberek és lovak kiadatnak és a bünösök szigorú büntetésben részesülnek.

Május 22-én a király parancsából Praun Erazmusz udvari hadi tanácsos és komáromi főkapitány megjelent Bakabányán és vizsgálatot tartott a párbaj ügyében.

A dühös végbeli törökök azonban nem nyugodtak meg és keresték az alkalmat, hogy megboszulhassák magukat.

Igy midőn Praun még Bakabányán volt, egy bagonyai hódolt paraszt *Palánkról* és más török helyről hazajövéen, jelentette, hogy a törökök azzal fenyegetődznek, hogy Selmecet és Bakabányát felperzselik. A bátiak is izenték, hogy török uruk meghagyta nekik, hogy a patakokon a hidakat javítsák és ujakat készítsenek s hogy a törökök szándéka Bakabányát tűzzel elemészteni.¹⁾

A következő napon pedig Nagy Léváról a következőket írja Majthényi László zólyomi főispánnak és főkapitánynak:

¹⁾ Istvánffy: Hist. Lib. XXVI. p. 378—380. Istvánffy a párbaj napját máj. 6-ikára teszi, a szemtanu bakabányaiak pedig 12-ikére. Bakabánya a többi 6 bányavárosnak, máj. 14. Ném. ered. 1742. máj. 22. Ném. ered. 1739.

»Szolgálatomat írom kdnék, mint bizodalmas jóakaró uramnak. Istentül kívánok kdnék sok jókat megadatni. Továbbá az úr ő nagysága, kapitány uram (Pálffy) azt parancsolja, hogy kdnék tudtára adjam, hogy az török indoló félben vagyon vagy ide Léva alá, avagy Baka, Korpona alá jö. Ugyan bizonyos embere hozta ezt az hírt az úrnak ő nagának. Tüzes labdák is és egyéb tüzes szerszámok vannak velek. Azért kd erősen vigyáztasson. Thonhauzer (Thanhausen Honor báró véghlesi főkapitány) uramnak is kd adja tudtára. Isten éltesse kdet. Datum Levae 23. May. Ao 1590. Ha valami bizonyos híreim ismeg lesznek, kdnék tudtára adom. Kd is azoképen adja tudtomra. Nagy Ferenc kd jóakaró barátja.«¹⁾

Ezúttal azonban a török Zólyom vármegyére ütött.

Jún. 31-én Sibrik Bakabányáról ezeket írja Selmecnek:

»Mostan csak erről kölleték kteknek írnom, hogy az mi-némő híreim ez órában érkezének, in specie im ugyanazon levelet oda küldtem kteknek, kiből megérticktek, hogy az töröknek minden elvégezett szándéka az, hogy Bára reá jöjjön az sokadalomra. Nekem is penig ugyan ezen hírt bizott emberim hozták, hogy az török reá akar jönni Bára. Mivel penig ez hírt ilyen bizonyosan minden felől meghozták, kit ktek az Nagy Ferenc uram leveléből megért, kteket kérem, hogy holnap estvére ktek, ha előbb nem lehet is, örzeni vagy száz gyalogot bocsásson ktek, hogy azok is velünk lévén, ha az ellenség eljő, szolgálhassunk velek egyetemben. Ha penig ktek körül az bányavárosokon is több puskásnak szerit tehetné és ktek többet küldhetne puskást, annyival jobb volna, kit mind ő felsége és az ország is ktektől jó néven venne, ha mi történnék és az ellenség eljöne és szolgálhatnánk, hogy ktek is az vitéz néppel egyetért. Ez leveleket penig ktek sietséggel Korponára küldje és Zólyomban is ktek tegyen hírt, ktek az Commissarius uraknak is tenne hírt, hogy ő kmék is vasárnapig onnét ki ne indolnának, hanem ott lennének vesztegségben, hogy az vitézlő nép is inkább ide elérkezhetnének. Jöni látnók ezt a hírt az báti sokadalom felől, miben állapodnék

¹⁾ Másolat. 1734.

és az ellenség is mely felé adna utat. Isten éltesse kedet jó egészségben. Datum ex Bakabánya, 31. Juny. 1590. Gasparus Sibrik de Szarvaskend Capitaneus in Baka etc.«¹⁾

A báti vásár megrohanásáról nincsen semmi adatunk. A bakabányai párbajt illetőleg megjegyezzük, hogy az őszi octavaliára, törvéynapra, Pozsonyba meghívták Pálffy a katonákkal, hogy azt a katonai törvények szerint elintézzék. A meghatározott napra tehát megjelentek a kapitányok és katonák, valamint a főherceg parancsára néhány hadi tanácsos is, ú. m. Ungnad Dávid, Teufel András, Gilles Farkas és Praun Erasmus, hogy a magyar birákkal összeüljenek. A mieink azonban kifogásolták a nem magyar birák illetékességét, úgy hogy az ítéletet el kellett halasztani.²⁾

November 13-án Mátyás főherceg értesítette a bányavárosokat, hogy a bakabányai kopjatörés, vagyis párviadal ügyében a tárgyalást Pozsonyban a helytartó elnöklété alatt f. évi december 1-ére tűzte ki. Mivel pedig arról értesült, hogy a félbemaradt párbajnál a bakabányai polgárokból is többen, mint nézők voltak jelen, meghagyja, azok után tudakozódnak és rendeljék ki őket a mondott napra Pozsonyba a helytartó elé, hogy kihallgathassák őket.³⁾

A magyar bíróság Pálffy és Thurzót felmentette a felelősségtől s az egész ügyet Pálffyra bizta, hogy azt rövidesen a katonai törvények szerint elintézzze. A mit meg is tett. Nagy Ferencet, Nyirő Györgyöt és Ormánkóczy Pétert kinyilvánította bűnösöknek és mint felbujtókat bebörtönöztette Érsekújvárott s a büntetésök feletti döntést, vagy megkegyelmeztetésüket a királyra hagyta. Azonkívül a dalmát Jurkovich János ki volt küldve Budára Ferháthoz, hogy az ítélettel és ajándékokkal megnyugtassa.⁴⁾

1591. május 28-án Pogrányi korponai főkapitány Fridrich Pongrácz Körmöci birót értesíti, hogy tegnap a *palánki*

¹⁾ Másolat. 1753.

²⁾ Istvánffy i. műve.

³⁾ Bécs. Mátyás főhg, Ungnad Dávid és Nickhardt János által aláírva. Ném. ered. 1779.

⁴⁾ Istvánffy i. m.

törökök egészen Korponához jöttek, de üres kézzel tértek vissza; ma hajnalban azonban a Selmecre vezető útra lopódzva, két fiút, kik barmaikkal az éjjelt ott töltötték, elhurcoltak és négy ökröt elhajtottak. Szabadon ide-oda portyáznak, mivel tudják, hogy itt nincsen lovasság. És ez mind a katonák rendetlen fizetése miatt történik.¹⁾

Június 7-én Ernő főherceg Pálffy, Nádasdy, Zrínyi, Erdődy, Batthiány és Géczy hadvezérekkel tudatván, hogy vett megbízható jelentései szerint a budai basa és alantas bégei erős haddal együtt vannak, hogy *Drégelyt nagyobbítsák, Balassa-Gyarmatot eröddé alakítsák*, és a bányavárosokat megrohanván, az egész környéket pusztítsák, vagy erővel behódoltassák, meghagyja nekik, hogy ők is katonáikat készen tartsák, szomszédaikkal szorgalmasan levelezzenek, hogy ha a törökök ő felsége területét megtámadnák, a vármegyéek csapataival hiúsítsák meg szándékukat.

A mi különben Drégely nagyobbítását és Balassa-Gyarmat erődítését illeti, mivel azok az ellenség területén fekszenek, azt nyílt erővel nem lehet megakadályozni, mert azt ő felsége is megteszi a saját területén és az a béke értelmében is szabad. Titkos módon, tüzzel, vagy másképp azonban Pálffy azt megakadályozhatja. Ha pedig az ellenség fenyegetőbben lépne fel, értesitse a főherceget s ha a szükség úgy hozná magával, az ellenség előtt vágassa be az erdőket és nyílt szorosokat és a hidakat égesse fel és rombolja szét.²⁾

Ez év folyamán azonban a honti törökök nyugodtan voltak, a szomszéd nógrádmegyeieiek Zólyom vármegyéet púsztították és hódoltatták.

1592. márc. 29-én éjjel 10—11 óra között a szécsényi és kékkői törökök a korponai malmokat megtámadták; de a korponaiak ezt hamar észrevevén, a gyalogosokat a kis kapun kibocsátották, kik a malmokat meg is oltalmazták. A törökök elfutván, a város feletti örtoronyba hatoltak, melyben nem volt őrség. A tornyot meggyújtván, felében elégett.

¹⁾ Latin ered. 1796.

²⁾ Latin és német másolatok. 1800, 1802, 1805.

Márc. 30-án reggel ismét a *nógrádi és palánki törökök* jöttek másfelől. Pogrányi Benedek korponai főkapitány ezt észrevevén, egészen Egegig üzte őket. Ezután parasztok jöttek Pogrányi elé s nem engedték őt a törököt tovább üldözni. Pogrányi ezután figyelve leste a törököt.¹⁾

Május 27-én a bányavárosok azt írják Pálffynak, hogy a kártevő gonosz és átkozott *Ibrahim palánki agát a bakabányai helyörség*, Istennek hála és dicséret, *elfogta* és Pálffy jól tudja, hogy az emberrabló a bányavárosok vidékén és másutt sok ember elhurcolása- és levágásával mily kárt tett, sőt a két év előtti bakabányai vérontásnak is, mely a felsőbbségeknek és más becsületes embereknek annyi gondot szerzett, oka volt, kéri, hogy tekintettel a bányavárosok vidékének és a hazának üdvére, ne engedje meg, hogy azt a gonosztevőt pénzen kiválthassák; mert ha ismét megszabadul, akkor annál hevesebben fogja e vidéket sanyargatni.²⁾

Jún. 12-én a bányavárosok Ruland János udvari sollicitátornok Bécsbe írják, hogy nagy veszélyben vannak, mert a portyázó törökök gyakran nyugtalanítják őket. Május 25-én is a törökök közel Bakabányához jöttek, két polgárt egy drabanttal együtt levágtak és néhány asszonyt elhurcoltak, kiket azonban az ottani helyörség megszabadított és *Ibrahim agát másod magával elfogták*. Ez az Ibrahim a gyilkoló és rabló törököknek valóságos mintaképe és sok éven át a szegény emberek elhurcolásával és levágásával errefelé nagy kárt okozott. Ennek kellett volna két évvel ezelőtt Bory Mihálylyal Bakabánya alatt párbajoznia, de mint hitvány és gyáva emberrabló nem mert ellenfelével szemben kiállani. Ezt az átkozott fickót Pálffy a bakabányai katonaságtól 300 frtért magához váltotta, kétségkívül azon szándékkal, hogy pénzért szabadon bocsássa s belőle valamivel többet kiszorítson. És noha Pálffynak ez ügyben írtak, eddig még nem kaptak tőle választ. Mivel pedig attól lehet tartani, hogy ha kiszabadul, még

¹⁾ A város feletti őrtorony a Tarisznyavár, a kis kapu a piacról a majorba vezető gyaloghíd mellett volt. Pogrányi Pálffyhoz, Korpona márc. 31. L. Jedlicska Pál: Adatok erdődi báró Pálffy Miklós a győri hősnek életrajza és korához. Eger. 1897. 449. l.

²⁾ Ném. fogalmazv. 11. 1910.

több kárt tehet a környéken, nevükben kérje meg a főherceget, hogy ne engedje szabadon bocsátani, hanem fogolytársával valahol titokban végeztessék ki.¹⁾

Jún. 26-án a bányavárosok kérelmére Ernő főherceg az elfogott Ibrahim agát illetőleg felhívja Pálffy, hogy tekintse inkább a közjót, mint magán hasznát, lépjen érintkezésbe a városokkal, mutasson irántuk hajlandóságot és jó akaratot, hogy ezáltal jó hirnevét köztük növelje és ne tegye azt, hogy Ibrahim szabadon bocsátásával, hitvány pénzért általános átkot vonjon magára.²⁾

A városoknak meg azt írja, hogy Ibrahim nem közönséges kalauz, pribék, avagy martalóc, hanem katona ember és Pálffy ezért nem akarja egyszerűen kivégeztetni. Adjanak Pálffynak a fogolyért kárpótlást, hogy ne legyen neki kára s ők, ha Ibrahim megszabadul, jobban biztosítva legyenek.³⁾

A nógrád-palánki törököknek több beütéséről Hont vármegye hódolatlan részeire adataink nincsenek.

A következő 1593-ik évben megkezdődött a nagyszabású hadjárat, melyben a vármegye megszabadult a török hódoltság-, rablás- és fosztogatástól és a törökök által megépített Drégely-Palánk, mely eddig a keresztény magyarok ostora volt, ezeknek kezébe került s védelmökre szolgált.

Ez évi szeptember 23-án Teuffenbach kassai főkapitány a kerületbeli vármegyék rendeivel Tarcalon gyűlést tartván s velök a felkelésről, a jelentékenyebb várak megerősítéséről s a hadak élelmezéséről tanácskozáván, Rákóczy Zsigmond, Báthory István, a még venségére is harcias Forgách Simon, Homonnay István, Dóczy Ferenc s több más főúrral és a felső vidék nemességével, mely jobbágyaiból is kapunkint egy fegyverest állított ki, táborba szállt s november elején Füleket ellen indult. A sereg mindenek előtt Szabadkát vette be s midőn Pálffy a bányavidék csapataival nov. 24-én a táborba érkezett, ez már egy 5000 főből álló török hadat széjjel vert és Füleket vívta. Megérkezte oly lelkesedést öntött hadainkba, hogy

¹⁾ Selmec, ném. fogalm. 1914.

²⁾ A főhercegnek Pálffyhoz intézett levele. Ném. másol. 1916.

³⁾ A városokhoz írt ném. ered. levele. 1915.

azok az alsó várat mindjárt másnap megvették; minek következtében a több mint 800 emberből álló őrség nov. 27-én a felső várat is megadta. Divényt a törökök még a megelőző napon üresen hagyták s Pálffy abba nyomban 100 legényt helyezett be Bogdán Gáspár alatt.

Fülek eleste után a törökök Hajnácskö, Kékkö, Szécsény, Hollókö, Buják és Somoskö várakat mind üresen hagyták.

Pálffy és a többi magyar urak még tovább is folytatni kívánták az oly szerencsésen kezdett hadjáratot, de Teuffenbach, miután Füleket Serényi Mihály védelmére bízta, a szigorú tél miatt már zúgolódó németjeivel visszatért Kassára és csak arra sem volt birható, hogy a szándékukat nála nélkül végrehajtani kívánó magyaroknak néhány ágyút kölcsönözzön. *Pálffy tehát Majthényi zólyomi, Thanhausen báró véghelesi és Pogrányi korponai főkapitányokkal együtt szintén hazatért; de útközben még az elhagyott Drégelyt és Palánkot is hatalmába ejtette.¹⁾*

A két utóbbi vár elfoglalását Thurzó György a következőképen írja le:

»Szécsény alatt való táborban az alföldi király (az erdélyi fejedelem) képe elhasonla tőlünk és ő az alföldi urakval és ágyúkkal Somoskö alá ment, melyet Isten kezekben is adott. Mi (Pálffyék csupán) csak szerencsére ágyú nélkül ide *Drégelyre jöttünk*, mely bizony oly erős vár, mint Lietava. *Az Úr Isten úgy megrettentette az törököt, hogy az ép várust (Palánkot) meg nem gyujtván, pusztán hagyta* és úgy adta Isten kezünkben. *Az második kástélyt (Drégelyt), ki bizony az is elég erős, meggyujtván, azt is pusztán hagyta*, de Isten szegítségébül, azt is nem nagy kár nélkül megoltánk . . . Innét, miérthogy igen hideg is vagyon és az egész tábor is igen megszükkült,²⁾ nem tudom még, hova megyünk. Így már az Úr Isten tizenegy várat adott kezünkben, úgymint Füleket, Szécsényt, *Drégelyt*, Divényt, Kékköt, Somosköt, Ajnácsköt,

¹⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme. Pest. 1861. III. k. 324-6. ll.

²⁾ Mert csak a dunáninenni kerületbeli csapatok maradtak Pálffyval.

Hollóköt, Bujákot, (Szandát) és az *Uj-Palánkot, kit Drégely-Palánknak is híják*.¹⁾

Pálffy dec. 8-án Drégelyen és Palánkon Nagy Ferencet, a volt lévai vicegenerálist és helyettesét, Szécsényben pedig Thanhausen Honor bárót a véghelesi főkapitányt hagyván várparancsnoknak s a többi várat is mind kipróbált főemberekre bízván, útnak indult s Füzes-Gyarmaton, Barson át Érsekujvárba ment s a többi kapitányok is saját állomásaikra tértek vissza téli pihenőre, hogy a diadalmas hadjáratot korá tavasszal folytassák.²⁾

Ezzel be is fejezhetnők sorainkat, mert hiszen faladatunkat, Palánk történetét 1593-ban történt visszafoglalásáig, hézagos adataink alapján, röviden már előadtuk; mind az által meg kell még emlékeznünk Nógrád visszaszerzéséről is, mely Palánknak anyavára, bégje pedig Palánk fő parancsnoka volt és a két vár török helyőrsége mindig egymás sorsában osztozott, Hont vármegye hódolatlan részeire mindig együtt hordott égetést, rablást, pusztulást, félelmet, vért és könnyűt.

1594. február havában már nagyban folytak az előkészületek a háború folytatására s első sorban Nógrád visszavételére.

Miután Pálffy, a győzelem-koszorúzta hős, Érsekujvárott, Léván és Drégely-Palánkon a dunáninneri vármegyék és a bányavárosok csapatait összegyűjtötte, ezekkel, 12 faltörő ágyúval és számos apróbb tarackkal március 7-én déli 12 órakor Nógrád vára alatt termett.

Alig kezdték a mieink a várat körülzárolni, a török mindjárt tüzelni kezdett az ostromlókra.

Más nap, márc. 8-án reggel kezdődött a vár tulajdonképeni ostroma a nagy ágyúkkal s tartott egész késő éjjelig. Ekkor lopva megakarták rohanni, mely műveletben a sólyomi, murányi és a bányavárosi csapatok vettek részt első sorban; de az ellenség a kutyaugatás folytán erre figyelmessé levén. golyózáppal fogadta a támadókat, kiknek azután segítségül

¹⁾ Nejehez Drégely-Palánkról dec. 8-án írt levele. Ifj. Kubinyi Miklós: Bethlenfalvi gróf Thurzó György levelei nejéhez czobor-szent-mihályi Czobor Erzsébethez. Bpest. 1876. I. köt. 42. l.

²⁾ Thurzó nejéhez. Füzes-Gyarmat, dec. 8. Ifj. Kubinyi M. i. m. 43. l.

jöttek a veres és zöld kabátos pozsonyiak s hatalmas küzdelem támadt. A törökök oly férfiasan védekeztek, hogy tüzelésük pillanatig sem szünetelt és köveket is dobáltak az ostromlókra, kikből sokat leterítettek és megsebesítettek. De a mieink is nagy agyúikkal egész éjjel törték a várat s oly kárt okoztak az ostromlóknak, hogy a törökök Pálffytól kegyelmet kértek és oldalfegyverükkel való szabad elvonulás feltétele alatt feladták a várat március 10-én délben, midőn is 450 török fegyveres és 65 nő és gyermek hagyta el a várat. Az ostrom utolsó napján Mátyás főherceg is eljött a táborba s így jelen volt a fontos Nógrád visszavételénél.¹⁾

Ezzel Hont vármegye megszűnt a török birodalom nógrádi szandzsákja, tartománya lenni, megszabadult annak igájától.

Negyvenegy évvel ezelőtt Szondy György a kisdud Drégely védelmében, óriási erőttől legyőzve, hősileg meghalt s utána a hamvai fölött magát megfészkelte ellenség a vármegye legvégsőbb rejtekeibe is halált és enyészetet hordott mindaddig, míg egy másik fia és büszkesége, Pálffy Miklós meg nem váltotta szenvedéseitől s szét nem törte rabigáját.

Midőn a felhőbe hanyatló drégelyi szent rom szemünkbe ötlük s áldólag gondolunk hősi védőjére, nézzünk a lábánál fekvő békés és virágzó községbe is, honnan egykor hosszú időn át romlás fakadt az egész vármegye számára s kegyelettel gondolunk majd nagy szabadítójára, Pálffy Miklósrá is!

¹⁾ Markus Péter körmöci polgár Leiner Farkas körmöci birónak. Nógrád. 1594. márc. 10. Ném. ered. a körmöci levélt. 12. 2035. Thurzó levele nevéhez. Léva, 1594. márc. 12. Ifj. Kubínyi M. i. m. 61. l.

Személy- és helynév-mutató.

A

- Aga, Bescher nógrádi, 9. Szeffer nógrádi, 49. 50. visegrádi, 52. Ibrahim drégely-palánki, 52. 53. 54. 58. 59. Hasszán csákvári, 53. 54.
Ajnácskő vára, 60.
Alegus török gyalogs. parancsnok, 54.
Ali budai basa, 3.
Amhat nógrád-drégelyi szandzsákbég, 10. 11. 12.

B.

- Bagonya, 18. 54.
Bajcsy János, csábrági kapitány, 50. 51.
Baka (Tót —), 16. 44. 45. 52.
Bakabánya, 4—16. 18—29. 31—33. 36. 38. 39. 41—46. 48. 51. 52. 54—56.
58. bakabányai helyőrség, 58. huszárok, 44. kapitányok: Barbarich (Horváth) György, 8. 9. 12—16. 18. 20. 26—29. 31. 36. nyebojszai Balogh Lukács, 39. 44. nemeskürti Pogrányi Benedek, 47. szarvaskendi Sibrik Gáspár, 51—53. 55. 56. hadnagy borfesi Bory Mihály, 52. 53. 58.
Balassa-Gyarmat, 17. 57.
Balassa János, 47.
Balogh Lukács nyebojszai, bakabányai kapitány, 39. 44.
Bányavárosok: Körmöc, Selmec, Beszterce, Baka, Uj-, Béla, Libetbánya, 6. bányavárosi csapatok, 60. bánya polgár, selmeci, Rubigal Pál, 7. 11. 16. 29.
Bányavidék, 29. 30. 36.
Barbarich (Horváth) György bakabányai kapitány, I. Bakabányánál, zólyomi főispán és főkapitány, 39. 47.
Bars, 60,
Bars vármegye főispánjai: ruszkai Dobó István, 5. 7. Ferenc, 46. 47.
Bát, 30. 31. 33. 40. 41. 44. 52. 54—56.
Batthyány Ferenc, 57.
Becse, 18.
Becskei törökök, 53.
Berencsfalu, 41.
Bescher aga, nógrádi, 9.
Besenyőd (Hont —), 54.

Besztercebánya, 11. 42. 45. 47.
Bécs, 10. 18. 28. 38. 41. 43. 49. 50. 58.
Bég, 4. Hanzsa füleki, 4. Sabán nógrádi, 5. 6. esztergomi, 5.
Bélabánya, 21. 33.
Borbély János, 53.
Bory Mihály borfeői, bakabányai hadnagy, 52. 53. 58.
Bosnyák András szentantali gyalogs. kapitány, 18. 19. 24. 25.
Bozók, 22. 24. 30. 36—39. 41. bozóki kapitány Fánecs György, 22. 24.
37—39.
Börzsöny, 17.
Brezsnóbánya, 43.
Buda, 4. 7. 10—12. 21. 22. 29. 32. 34. 37. 51. 56. budai basák: Ali, 3.
Tujgon, 4. 6. 8. Musztafa, 9. 12. 14. 16. 18. 19. 21—25. 28—31. 35—40.
42—45. 47. Ferhát, 52. 54. 56. 57. budai törökök, 4. 42. 51.
Buday János, 51.
Buják vára, 60.

Cs. Cz.

Csábrág, 7. 9. 18. 22. 30—32. 35. 36. 40. 43. 51. csábrági kapitányok: tar-
jáni Nagy Pábián, 8—9. Kovács Bálint, 29—32. Bajcsy János 50.
csábrági lovasság, 7.
Csákvár, 53.
Csausz, Heder, 8.
Csuthy Gáspár korponai alkapitány, 9.
Czobor Erzsébet czobor-szent-mihályi, Thurzó György gróf felesége, 60.

D.

Damásd (Ipoly —) vár, 47. 48.
Dersffy István zerdahelyi, dunáninneri főkapitány, 6. 7.
Devicse, 16.
Divény vára, 36. 37. 42. 47. 60.
Dobó Ferenc ruszkai, barsi főispán, 46. 47.
Dobó István ruszkai, barsi főispán, 5. 7.
Dobó község (Zólyomm.), 21.
Dobronya, 11. 25. 31. 38. 39. 49.
Domaschki, (Ipoly-Damásd), 47.
Drégely, 3. 7. 8. 30—33. 59—61. drégelyi törökök, 4. 7. 29. 35.
Drégelyi-nógrádi szandzsákbégek: Amhat, 10—12. Isza, 13—18.
Ferhát, 19—22. 24—30. 33. 36—43. 45. 46. törökök 7. 9. 12. 16. 17. 35.
Drégely-Palánk, 3. falu, 28. 29. város, 31—37. 39. 40. 42. 44. 51. 54.
56. 57. 59—61. drégely-palánki törökök, 36. 37. 39. 53. drégely-pa-
lánki vajda, 35. 36. 40. 41. Ibrahim aga, 52—54. 58. 59. főkapitány
Nagy Ferenc, 60.
Dreiling Ulrik cs. és kir. tanácsos és a besztercebányai rézvéralat igaz-
gatója, 9.

Dúló György, 53.

Duna, 5.

Dunáninneni kerületi orsz. főkapitányok: zerdahelyi Dersffy István, 6. 7. ghimesi Forgách Simon báró, 12. 20. 29. 34. 36. 42. erdődi Pálffy Miklós báró, 51. 52. 55. 56. helyettes főkapitányok: martonosi Ispán István lévai főkapitány, 18. 20. 31. 47. Nagy Ferenc lévai főkapitány, 51—56.

E. É.

Egeg, 58.

Eger, 18.

Erdődy Tamás, 57.

Erlengrund Korponán, 17.

Ernö főherceg, 43—45. 47—49. 50. 54. 57. 59.

Esztergom, 7. 12. 24. 33. 52. esztergomi bég, 5. 21. 22. 32—34. 46.

Ezlesperg (Szitnya), 43.

Érsekujvár, 18. 51. 53. 56. 60. érsekujvári lovasság, 53.

F.

Fánacs György, dennai és gordovai, Bozók ura és kapitánya, 22. 24. 37—39.

Fejérvár (Székés —), 11.

Ferhát, nógrád-drégelyi szandzsákbég, 19—22. 24—30. 33. 36—46. budai basa, 52. 54. 56.

Forgách Simon ghimesi báró, dunáninneni főkapitány, 12. 20. 29. 34. 36. 42.

Fridrich Pongrác körmöcbányai bíró, 56.

Fuchs Ágoston selmebányai bíró, 22. 23.

Fülek, 3. 4. 7. 24. 33. 42. 59. 60. füleki bég, 4. 21. 32. Hanzsa, 4.

Füzes-Gyarmat, 60.

G. Gy.

Géczy kapitány, 57.

Gilles Farkas hadi tanácsos, 56.

Gyarmat (Balassa —), 17. 57. (Füzes —), 60.

H.

Hadi tanács, bécsi, 45.

Hanzsa füleki bég, 4.

Hasszán csákvári aga, 53. 54.

Heder csausz, 41. nógrádi vajda, 50.

Hegybánya, 25. 46.

Hídvég (Ipoly —), 17. 30. 40.

Hodrús, 36.

Hollókő vára, 60.

Hont-Németi, 11. 23. 30. 37. 40.

Hont vármegye, 3. 4. 29. 47. 60. 61.
Horváth (Barbarich) György bakabányai kapitány, 8. 9. 12—16. 18. 20.
26—29. 31. 36. zólyomi főispán és főkapitány, 39.

I.

Ibrahim kihája, Tujgon budai basa helyettese, 4. drégely-palánki aga,
52—54. 58. 59.
Illés, 7. 25. 41.
Ipoly, 3. 9. 12. 29. 30. 40. 53.
Ipolyság, 42. ipolysági lerombolt klastrom, 28.
Irtványos, 36. 49.
Ispán István, martonosi, dunáninneni helyettes főkapitány, lévai főkapitány, 18. 20. 31. 47.
Isza nógrád-drégelyi szandzsákbég, 13—18.

J.

Jurkovich János, 56.

K.

Károly főherceg, 30. 33—36. 39. 43.
Kassa, 59.
Kecskés, 44.
Ketzler Euszták korponai bíró, 7. 30. 34.
Kékkő, 22. 23. 30. 36—38. 42. 47. 60. kékkői kapitányok: Pinté rBenedek,
23. 24. Romhányi Péter, 23. 36. Kékkői törökök, 57.
Kém: bányavárosi, Spies Vid, 17—21. 24. 25. 30. 36. 38. 40. 41. 43.
Krepsenpach (Vajszova) Korponán, 16.
Kihája Ibrahim, Tujgon budai basa helyettese, 4. Veli, Isza nógrád-drégelyi bég helyettese, 17.
Királyfalva (Hont —), 8.
Királykút (Vácánál), 40.
Koháry Imre korponai alkapitány, 9.
Komáromi főkapitány: Praun Erazmusz hadi tanácsos, 54. 56.
Kormosó, 8.
Korpona, 4—8. 10. 11. 16. 18—23. 25. 28—36. 38—45. 47. 48. 50. 51. 55.
57. korponai bírák: Ketzler Euszták, 7. 30. 34. Saltzbank György, 23. Wildt Mátyás, 43. helyőrség, 7. 22. hostád, külutca, 18. huszárok, 22. 45. kapitányok: Ujjalussy Ferenc, 5. Krusich János, 8—11. 16. 22. 28. 30. 32. 34. 35. 38. 42—44. Koháry Imre helyettes, 9. Csuthy Gáspár, alkapitány, 9. Nagy Fábián hadnagy, később kapitány, 19. 29—32. 43—45. Varbóky Ferenc sáfár, 29. 38. Pogrányi Benedek, 50. 52. 53. 56. korponai Tarisznyavár, 58.
Kovács Bálint csábrági kapitány, 29—32.
Körmöcbánya, 6. 11. 21. 24. 25. 28. 29. 32. 36. 38. 39. 42—49. körmöci bíró, 56. Leiner Farkas, 60.

Krusich János, lepoglavai báró korponai főkapitány, 7—11. 16. 22. 28. 30.
32. 34. 35. 38. 42—44.

Kurt török lovag, 54.

L.

Ledény, 40.

Leiner Farkas körmöci bió, 60.

Léva, 5. 7. 9. 12. 20. 29. 30. 31. 46. 47. 51. 52. 54. 55. 60. lévai főkapitányok: martonosi Ispán István dunáninneri hely. főkapitány, 18. 20.
31. 47. Nagy Ferenc, 51—56.

Libetbánya, 43.

Lietava vára, 59.

Litava, 40.

M.

Magaslak, 25.

Majthényi László keselleökeői zólyomi főispán és főkapitány, 54. 59.

Markus Péter körmöci polgár, 60.

Martalóc, törökül martolosz, délszláv gyalog harácsoló, rabló csapatok 6.

Márton, 49. 50.

Mátyás főherceg, 56. 57. 61.

Miksa főherceg, 5. király, 6. 10. 21.

Murányi helyőrség, 60.

Musztafa budai basa, 9. 12. 14. 16. 18. 19. 21—25. 28—31. 35—40. 42. 43. 46.

N.

Nádasdy Ferenc hadvezér, 57.

Nagy FABIÁN, tarjáni, csábrági kapitány, 8. 9. korponai, 19. 29. 30—32.
43—45. 50.

Nagy Ferenc dunáninneri ker. hely. főkapitány, 51—56. palánki főkapitány 60.

Nagy Iván, 3.

Nagy-Maros, 24.

Nagy Orbán, 7.

Nagy-Surány, 9. 12. 13. 18.

Nagy-Szalatna, 25.

Nagy-Szombat, 18.

Német (Hont —), 11. 23. 30. 37. 40.

Nickhardt János hadi ranácsos, 57.

Nógrád, 5—9. 11. 12. 15. 17—27. 29. 32. 37—42. 44. 49—51. 60. nógrádi bég, 3. 4. 8. bégség. 13. szandzsák, 4. 61. szandzsákbég: Sabán, 4. 5. 9. Amhat, 10—12. Isza, 13—18. Ferhát, 19—22. 24—30. 33. 36—43. 45. 46. 51. törökök, 9. 12. 16. 17. 39. 45. 49. 58. 59.

Nógrád vármegye, 36.

Nyék (Alsó —, Felső), 51.
Nyirő György, 56.
Nyitra, 12. 18.

O.

Ocsova, 25.
Ormánkóczy Péter, 56.
Oroszi, 9. 22. 42. Oroszfa, 51.

P.

Palánk (Drégely —), 3. 5. 8. 29. 31. 32. 34—37. 39. 40. 42. 44. 51. 54.
56. 59. 60. palánki törökök, 36. 39. 44. 49. 53. 58. vajda, 35. 36. 40. 41.
Ibrahim aga, 52—54. 58. 59. főkapitány Nagy Ferenc, 60.
Palást, 9. 22.
Palásthy Benedek, 41.
Pálffy Miklós erdődi báró, dunáninneni ker. főkapitány, 3. 51. 52.
55—61.
Pásztó (Ipoly —), 47.
Pata, 30.
Pest, 12. 19. 52. pesti tábor, 37. törökök, 42. 52.
Pécs, 8.
Pintér Benedek kékkői kapitány, 23. 24.
Pogrányi Benedek nemeskürti, bakabányai kapitány, 47. korponai főka-
pitány, 50. 52. 53. 56. 58. 59.
Pongrácz Lajos, 3.
Porta, 16. 21. 35. 43.
Pozsony, 56. pozsonyi csapat, 60. országgyűlés, 6.
Praun Erazmusz udv. hadi tanácsos, komáromi főkapitány, 54. 56.
Puskás, lövész, gyalog katona, 6.

R.

Révay András, 53.
Romhányi Péter kékkői kapitány, 23. 36.
Rubigal Pál kir. tanácsos, selmeci bányapolgár, 7. 11. 16. 29.
Ruland János udvari sollicitator, 58.

S. Sz.

Sabán nógrádi bég, 4. 5. török lovag, 54.
Sajkások, török, 52.
Salius János selmeci bíró, 34.
Salm gróf, 8.
Saltzbank György korponai bíró, 23.
Selmezbánya, 5—8. 11. 16—19. 21—26. 29—34. 36. 38. 42—49. 51. 52.
54. 55. 57. selmezbányai bányapolgár: Rubigal Pál kir. tanácsos,
7. 11. 16. 29. bírák: Fuchs Ágoston, 22. 23. Salius János, 34.
kamaragróf, 30.

Senohradt (Szénavár), 44.
Serényi Mihály füleki főkapitány, 59.
Sibrik Gáspár, szarvaskendi, bakabányai főkapitány, 51—53. 55. 56.
Solymos, 46.
Somoskő vára, 36. 59. 60.
Spies Vid bányavárosi kém, 17—21. 24. 25. 30. 36. 38. 40. 41. 43.
Summer Gergely és Pál, 48.
Szanda vára, 60.
Szandzsák, 4. 6. nógrádi, 4. 60.
Szász-Pelsőc, 16. 31. 38. 49.
Szebelléb, 21. 24. 25. 30. 33. 40. 44.
Szeffer nógrádi aga, 49. 50.
Szentantál, 18. 19. 22. 25. 31. 34. 38. 39. 41. 43. 50. szentantali kapitány:
    Bosnyák András, 18. 19. 24. 25.
Szentbenedek (Garam —), 20. 39.
Szécsény, 3. 7. 23. 24. 33. 41. 42. 51. 60. szécsényi bég, 21. 22. 32. 33.
    39. 41. főkapitány Thanhausen Honor báró, 60. törökök 57.
Székesfejérvár, 11. 18.
Szénavár, 44.
Szitnyató, 17. 24. 25. 41. 49. 50.
Szitnya vára, 32. 43.
Szob, 47.
Szokolya, 17.
Szolnoki bég, 21.
Szondy György, 61.
Szondy-Album, 3.

T.

Tarisznyavár Korponán, 58.
Temesvári basa, 32. 37. 38.
Teufel András hadi tanácsos, 56.
Thanhausen Honor báró véghlesi főkapitány, 55. szécsényi főkapitány, 60.
Thurzó György, gróf, 53. 56. 59. 60.
Tiefenbach, 3. 18. 59.
Tolna, 30.
Tópatak, 7. 25.
Tót-Baka, 16. 44. 45. 52.
Trautson János kir. főudvarmester, 28. 29.
Trombitás János, 24.
Tujgon budai basa, 4.

U.

Újbánya, 42. 46. 52.
Új-Drégely (Drégely-Palánk), 37. 39.

Újfalussy Ferenc korponai főkapitány, 5.
Új-Palánk (Drégely-Palánk), 37. 60.
Újvár (Érsekújvár), 18.
Ungnad Dávid báró, portai követ, 43. 54. a hadi tanács elnöke, 56. 57.

V,

Vadkert, 51.
Vajszoza Korponán, 17.
Varbóky Ferenc korponai sáfár, 29. 38.
Vác. 11. 18—20. 22—24. 29. 38. 40. 51. 52.
Veli kihája, Isza nógrád-drégelyi szandzsákbég helyettese, 17.
Véghles, 36. 37. 39. 40. véghlesi főkapitány: Thanhausen Honor
báró, 55.
Visegrádi aga, 52.

W.

Wildt Mátyás korponai bíró, 43.

Z. Zs.

Zólyom, 31. 36—39. 42. 47. 55. zólyomi főispánok, és főkapitányok: Bar-
barich (Horváth) György, 39. 47. keselleőkeői Majthényi László,
54. helyőrség, 60.
Zólyom vármegye, 36. 49. 55. 57.
Zrínyi György hadvezér, 57.
Zsemer, 33. zsemeri kastély, 54.
Zsibritó, 16. 25. 34. 41—43.
